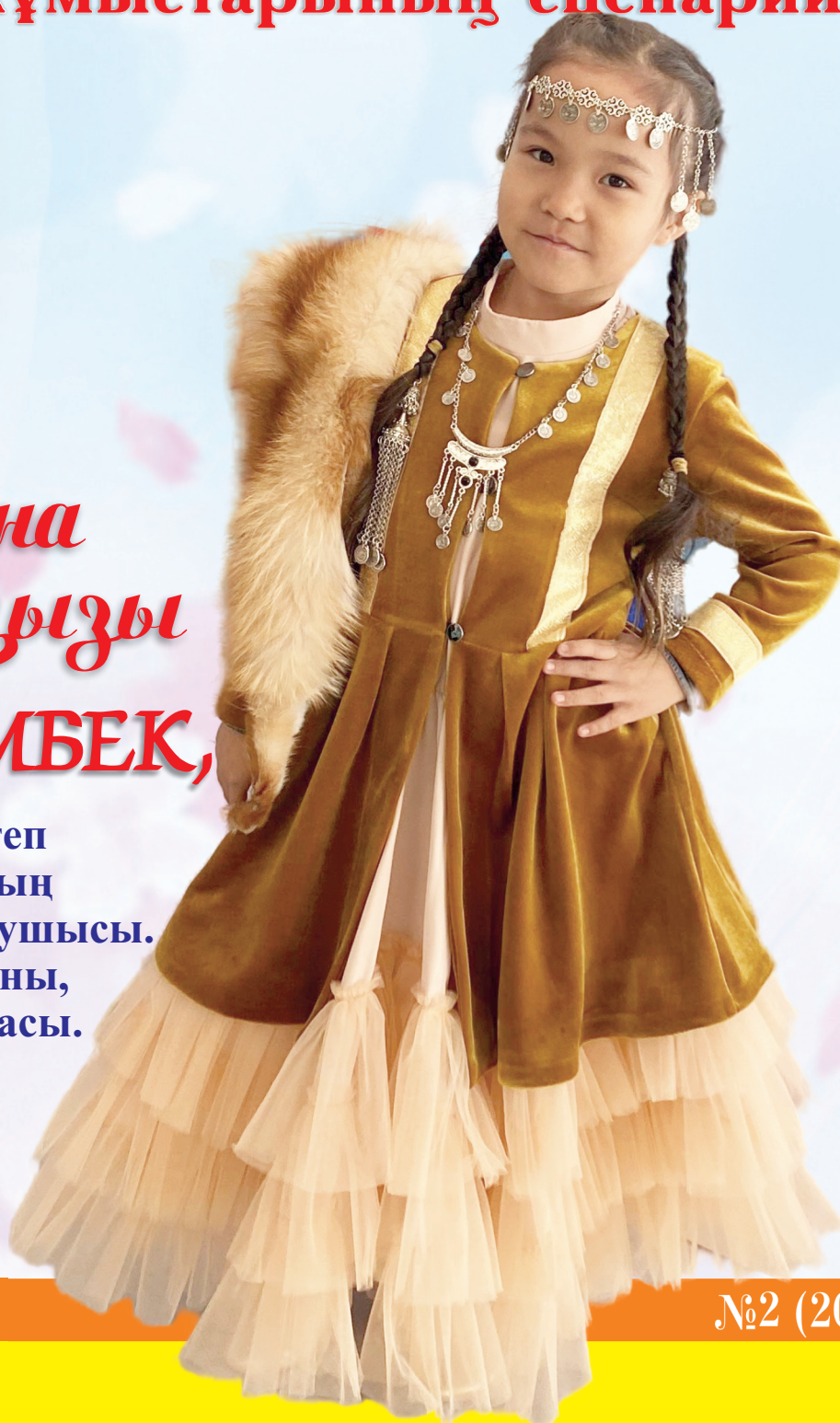

Мектептегі мерекелер: тәрбие жұмыстарының сценарийлері

Раяна
Мерейқызы
РАЙЫМБЕК,

№212 мектеп
гимназияның
3 «А» сынып оқушысы.
Алатау ауданы,
Алматы қаласы.

Раяна Мерейқызы РАЙЫМБЕК 2016 жылдың 27 мамыр күні Жаркент қаласында дүниеге келді. 3 жасында алғаш балабақша табалдырығын аттап, 5 жасынан бастап Модельдік және киностудиялық мектепке қатысты. 2022 жылы Алматы қаласындағы №204 мектепке барды. Сабақтан бос кезінде үй жанында орналасқан Мәдениет орталығының ән және би үйірмелеріне қатыса бастады. №204 мектепте жүргеннен-ақ мектепаралық өнер байқауларына қатыса бастады. 1-сыныпта «Балбұлақ» жанды дауыстағы байқауына алғаш рет қатысып, 1-орын алды. Одан бөлек «Жұлдыздар мен ұл-қыздар» өнер байқауына қатысып, Нұрлан Еспановпен бірге бақ сынады. Серік Ибрагимов, Мұхтар Ханзада, Тоқтар мен Бейбіт, Әбдіжаппар Әлқожа сынды өнер өрендерімен телевизиялық жобаға қатысып та үлгерді. Нұрлан Еспановтың жеке шығармашылық кешінде «Ертегілер әлемі» атты ән шырқады. Раяна Мерейқызы қазіргі таңда Алматы қаласы Алатау ауданындағы №212 мектеп-гимназияның 3 «А» сыныбында оқиды. Ата-анасы Раянадан зор үміт күтеді. Сабаққа алғыр, өнерге күштар Раянаға шығармашылық табыстар тілейміз. Өнерің өрге жүзсін, жас өркен!

Мектептегі мерекелер

тәрбие жұмыстарының сценарийлері

Журнал 2006 жылдың қаңтар айынан бастап екі айда бір рет қазақ тілінде шыға бастады.
2011 жылдан бастап ай сайын шығады

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық журнал)

МАЗМҰНЫ

В. Ниязова. Муза мен Мұқағали.....	3
А. Ибраимова. Мұқағали Мақатаев – поэзияның патшасы	8
Г. Кулбаева. Бәрімізге қасиетті Абай ақын	12
М. Ажыханова. Қазағымның қазынасы – домбыра...14	
Ж. Суханова. Ұлы Даланың қорғаушылары.....	17
Г. Абдулина. Бата – ата дәстүрі	19
Л. Тұрсынова. Үлкеннен – ұлағат, кішіден – ілтипат.....	21
Ж. Сексенбай. Жүйрік болсаң, озып көр.....	23
Д. Данабекова. Мектеп түлектерімен кездесу кешіне арналған сценарий	26
Г. Авду. «Математикалық сандық» ойыны	28
Л. Зинуллина. Зергерлік – ұлттық өнер	31
А. Кшимова. Қазақ жырының Қадыры.....	35
А. Сқақова. Ел ертеңі өркендеуге бағдар.....	37

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«ПЕДАГОГ LTD» ЖШС

Бас редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

«Мектептегі мерекелер:
тәрбие жұмыстарының
сценарийлері» журналы

20.05.2010 ж. ҚР Байланыс
және ақпарат министрлігінде
қайта тіркеліп, №10966-Ж
куәлігі берілді.

Басылым индексі: 75489

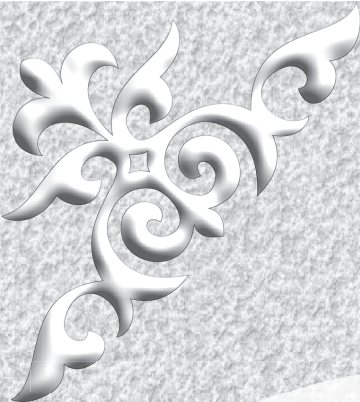
Басуға қол қойылды
24.02. 2025 ж.
Офсеттік басылым.

Тапсырысы: 326.

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел.: 8 777 303 37 67.

Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал <<Print House GERONA>>
баспаханасында басылды.
Алматы қаласы, Сәтбаев көшесі
30А/3, 124-кеңсе.
Тел.: (727) 250 47 40.

АҚЫЛДАСТАР АЛҚАСЫ:

Кіршібаева Райхан –
әл-Фараби атындағы
№145 мектеп-гимназия
директорының тәрбие
жұмысы жөніндегі
орынбасары.
Алматы қаласы.

**Қоңырбаева Сараш
Сахиқызы** – әл-Фараби
атындағы Қазақ Ұлттық
университетінің
қауымдастырылған
профессоры, педагогика
ғылымдарының кандидаты.
Алматы қаласы.

**Атабекова Бақытгүл
Ботабекқызы** – PhD,
Абай атындағы Қазақ
Ұлттық педагогикалық
университетінің аға
оқытушысы. Алматы қаласы.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word файлы ретінде CD дискіге жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Факс арқылы, бағалы хат арқылы да редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Муза мен Мұқағали

Мақсаты: Ақиық ақын, артына айрықша өшпейтін із қалдырған Мұқағали Мақатаевтың өмірі мен шығармашылығына шолу жасау.

М. Мақатаев поэзиясының халыққа кең таралуының мәні және оның өміршендігінің сыры неде екенін таныту, сезіндіру, шығармашылығының музыкасымен үндесу ерекшелігін, ақынның сөзіне жазылған әндерін көпшілік назарына ұсыну.

1-жүргізуші: Қайырлы күн, қадірменді жыр сүйер қауым!

2-жүргізуші: Қазақтың қара өлеңін кие тұтқан, жүрегінің түбінен қайнап шыққан асыл жырларымен қалың жұртшылықтың махаббатына бөленген Мұқағали Мақатаевтың шығармаларына арналған «*Муза мен Мұқағали*» атты әдеби музыкалық кешімізді бастауға рұқсат етіңіздер.

1-жүргізуші:

Кезінде ақиық ақын М. Мақатаев:
«Ақынмын деп қалай мен айта аламын,

Халқымның өз айтқанын қайталадым.

Күпі киген қазақтың қара өлеңін,

Шекпен жауып өзіне қайтарамын»,
- деп қарапайым қазақтың қара өлеңінің жілігін шағып, майын ішті. Дегенмен, өзінің әділ бағасын ала алмай кеткен ақынның әділ таразысы халық болды. Оны күллі халық сүйіп оқыды. Мұқағали шын мәнінде, бір туар екенін халыққа таныта білді. (Слайд)

2-жүргізуші:

Көрер едің

Шаламын ба, отпын ба

Білер едің,

Ақынмын ба, жоқпын ба?

Кектендірген хан Жәңгір де жоқ мұнда,

Көктенетін Махамбет те жоқ мұнда

1-жүргізуші:

Сырым да осы,

Жырым да осы,

Алдында.

Байқашы бір,

Бықсыдым ба, жандым ба?

Махандар жоқ,

Махандардың сарқыты —

Мұқағали Мақатаев бар мұнда, —
деп бір күндік сәуледей ағып өткен қазақ жырының шоқ жұлдызы Мұқағали Мақатаевтың бүгін туған күні.

1-оқушы:

Бүгін менің туған күнім,

Ой бәлі-ай!

Мына адамдар неге жатыр тойламай?!

Банкет жасап берер едім өзім-ақ,

Тәңірдің бір жарытпай-ақ қойғаны-ай.

Мына дүние неге жатыр үндемей,

Алаулатып тойдың шоғын үрлемей.

Құшақ-құшақ гүл шоқтарын лақтырып,

«Мынау шапан,

Мынау атың, мін» — демей.

Мына жұртқа жақпады ма әлденем?!

Бекер өмір сүргенім бе әлде мен?

Халқым,

Сенің қасиетінді білем деп,

Босқа өмірім өтті ме екен әуремен?!

Айтамын деп қуанышың, мұңыңды,
Басқа арнаға бұрдым ба әлде жы-
рымды?!

Мен бәрібір өзіңменен бір болам,
Өзегінен тепсең-дағы ұлыңды.

2-жүргізуші: М. Мақатаев 1931 жылы 9 ақпанда Алматы облысының Нарынқол ауданындағы Қарасаз ауылында дүниеге келді. Әкесі Сүлеймен осы өңірде колхоз ұйымдастырушы болды. 1941 жылы майданға аттанып, содан оралмады. Шешесі Нағиман қарапайым шаруа адамы еді.

2-оқушы: «Қайран Қарасазым-ай!»
Тамаша еді жазғы орман,
Құстар сайрап мәз болған.
Көлшіктерде, суларда,
Үйрек ұшып, қаз қонған.

Шыбын-шіркей қаға ма,
Шоршып судан ақ шабақ?!
Таз тырна отыр жағада,
Сыңар аяқ, ақ қабақ.

Елік ертіп лағын,
Еңкейеді суатқа.
Елендетіп құлағын,
Тыншымайды бірақта.

Көкқұтандар көлбеңдеп,
Көтеріле алмайды.
Жалғыз-жалғыз ербеңдеп,
Көк қояндар заулайды.
Мұздай суы атқылап,
Ақ бастаулар қайнаған.
Тана торпақ шапқылап,
Оқыралап, ойнаған.

...Тамаша еді жазғы орман:
Тамашалап мәз болған,
Қайран Қарасазым-ай!
Үйрек ұшып, қаз қонған!...

1-жүргізуші: Балалық шағынан-ақ ақын ерте есейді, еңбекке ерте араласты. Орта мектепті бітірген соң ауылдың хатшысы, қызыл отаудың меңгерушісі, комсомол қызметінде болды. 1954-1962 жылдар арасында қазақ радиосында диктор болды, 1962-1972 жылдар аралығында «Социалистік Қазақстан», «Қазақ әдебиеті» газетінде, «Мәдениет және тұрмыс», «Жұлдыз» журналдарында бөлім меңгерушісі, 1972-1973 жылы Қазақстан Жазушылар одағында әдеби кеңесші болып жұмыс істеді.

2-жүргізуші: Мұқағалидың тұңғыш өлеңі 1948 жылы Нарынқол аудандық «Советтік шекара» газетінде басылды.

Мұқағали поэзиясы — таңғы шықтай мөлдір поэзия. Ақынның «Дариға жүрек», «Аққулар ұйықтағанда», «Өмір — дастан», «Атамекен», «Райымбек», т.б. кітаптары жарық көрді.

1-жүргізуші: Ақынның «Аманат» жыр жинағы 2000 жылы Мемлекеттік сыйлыққа ие болды. Бүгінде Мұқағали ақынның 13 кітабы бойынша 1834 өлең, 19 поэмасы бар екені анықталып отыр.

Мұқағалиның 35 мың жолға жуық өлеңі поэзия сүйер қауымның іздеп жүріп оқитын жырына айналды. Ақын өлеңдеріне 100-ден астам әндер жазылды.

«Бақыт» әні орындалады.

2-жүргізуші: Бүгінде ақынның ортамызда болмағанына налимыз, ал медет тұтармыз — алып ақынның өзінің көзіндей көрінетін өркеш-өркеш өлеңдері халқынан қалтқысыз бағасын алып, келер ғасырға керуен көшін сенімді түрде ұзатып барады. Азаматтық пен адамгершілікті асқақ мұраты санаған ақынның жүрек сырлары шы-

найы болмысымен, ақиқаттың алдында аласармаумен қымбат та құнды.

1-жүргізуші: Мұқағали — біздің замандағы ғажайып ақындардың бірі. Ақынның өзі: «Егер сіздер шынымен менің өмірбаянымды, шығармашылығымды зерттемек болсаңдар, онда мен не жазам, соның бәрін түгел оқып шығуды ұмытпағайсыздар. Мені өз өлеңдерімнен бөліп қарамауларыңызды өтінем», — деген екен.

2-жүргізуші: Ендеше, қашан да ақиқаттың ақ туын көтеріп, әділет пен адалдықты тең ұстаған ақынның ғажайып сырлы өлеңдеріне кезек берейік.

3-оқушы: «Бабаларым, рахмет сендерге»

Бабаларым,
Рахмет сендерге!
Балаларым болмасын деп көр кеуде,
Қобызыңмен ән мен тіл бердің,
Өмірге мен мылқау болып енгенде.
Бабаларым,
Рахмет сендерге!

Жыраулардың жазбай кеткен жырларын,

Арулардың ашпай кеткен сырларын
Қорқытыңның қорқынышты мұң — зарын,

Қобызыңның шанағынан тыңдадым.

Құлазыған сенің құла түздерің,
Не білмеген не көрмеген ізгі елім
Жазылмаған тарихымның жолдарын,
Ауызекі аңызыңнан іздедім.

Мен білмеймін.
Басыңа әлде орнап бақ,

Шаһар салып, жасадың ба жаннат бақ.

...Әлдеқалай тасқа түскен таңбаны
Табынамын тарихымдай ардақтап.

Сыр ашпайды сенің құла түздерің,
Сыр ашпайды тау тастағы іздерің
Сенің бүкіл болмысыңның тағдырын,

Домбыраңның пернесінен іздедім.

Іздедім де сәттерінде түңілген,
Тастап кеткен аңызыңа жүгінгем
Жүгінгем де, қайта туғам, тірілгем
Тарихыңды жазудамын бүгін мен,
Бабаларым сенің Ана тіліңмен!

...Менің мына қайта туған күнімде,
Сөйле, оркестр, дүрілде бір, дүрілде
Сөйле, Моцарт, менің Ана тілімде,
Сөйле, Данте, менің Ана тілімде
«Фариза», «Дос», «Не сыйлайды, не береді келер күн?!» өлеңдері оқылады.

1-жүргізуші: Мұқағали мұрасы, маржан поэзия — мәңгілік, болашақ ұрпақтың еншісі, қастерлеп қадірлейтін мұрасы.

Халық көңілін сусындатқан, ақын өлеңдерінің көпшілігі өмір туралы, тіршілікке тірек боларлық өмір шырағын, өмір жұпарын жыр етеді.

2-жүргізуші:

Өмір дегенге
Тірлікте сірә жетер ме ой!
Жарық сәуледен
Басқаның бәрі бекер ғой,
Бекер ғой бәрі, бөтен ғой,
Өмір дегенің бір күндік сәуле екен ғой!

4-оқушы: «Пай, пай, өмір!»

Пай, пай, өмір!
Өтесің-ау бір күні,

Тиясың-ау қуанышты күлкіні.
Өмір деген — бір жарқ еткен найза-
ғай,

Өмір деген көк аспанның күркірі.
Пай, пай, өмір,
Өтесің-ау бір күні!

Болмағандай жүрмегендей сен де
біз,

Кетеміз-ау, әй, кетеміз... пендеміз.
Ұрпақтарға береміз де кезекті,
Біз кетеміз, кету үшін келгенбіз.

Өмір деген — бұйым емес қолдағы,
Өмір дейтін ұлы бекет жолдағы.
Қаның кеуіп қаталаған кезінде,
Сусынынды қандырасың болғаны.

Мына күн де, мына аспан да дала
анау,

Бәрі бізден, бәрі бізден қалады-ау!
Өмір дейтін тағатсыз бір қозғалыс,
Өмір дейтін — өлемін деп қарамау.

1-жүргізуші: Ақынның ғұмырлы
поэзиясы бүгінгі таңда барша жұрттың
жүрегінен берік орын алып, қуанышы

мен қайғысын бөлісетін айнымас жан
серігіне айналды.

2-жүргізуші:

Пай! пай! пай!

Киелі неткен жер!

Батырлар дүрілдеп өткен жер,
Тұлпарлар дүбірлеп төккен тер,
Ғашықтар бір-бірін өпкен жер.

1-жүргізуші: Иә, ұлы ақынның сезі-
мінде, туған еліне деген махаббатында
шек бар ма?! Ендеше, Мұқағали Ма-
катаевтың сөзіне жазылған Нұрғиса
Тілендиевтің «Саржайлау» әніне кезек
берейік.

«Саржайлау» әні орындалады.

2-жүргізуші:

Қарсы алмаса,

Құрсын, қарсы алмағын.

Ән салып бер,

Әніңмен жан сап маған!

Жаңғырып жасыл тау жөнелсін бір,
Жатсын ұйып жапанда дел-сал да-
лам.

1-жүргізуші:

Ән сал, жаным,

Әніңмен тербет мені

Бір сәтке тынсын тірлік жер көктегі.
Дала ұйысын,
Дамылдап таулар жатсын,
Таулар жатсын мәңгілік жөргектегі.

5-оқушы: «Құт мекені»

Ақ жарқын қауым,
Бірінің қамын бірі ойлап,
Жарандар,
Неткен ынтымақты бұл аймақ!
Тамаша ауыл,
Тап-таза көңіл, таза аспан.
Тұрса екен өстіп,
Кетпесе екен лайлап.

Жаңарып кетті, жасарып кетті жан-
жағым,

Көрді де мына көрікті жердің жан-
дарын.

Көтеріп тұрған ырыстың мына тау-
ларын,

Арымандаршы, аруағым менің, ар-
маным.

Құтты мекенге қанатын көктен жай-
ған күн,

Осынау жерге кіндігіммен байлан-
дым

Байырғы қазақ, бастарыңа кеп бак
қонғын.

Мерекелеріңнен, берекелеріңнен
айналдым!

Қарттарын сыйлап, жастарын бау-
лып түлеткен,

Қаласын сүйген, даласын сүйген
жүрекпен.

Айналдым сенен, аяулы мекен, дар-
қан ел!

Туған елінің тасына дағы гүл екен

2-жүргізуші:

«Құлақтан кіріп бойды алар,
Әсем ән мен тәтті күй.

Көңілге түрлі ой салар,

Әнді сүйсең, менше сүй» - деп Абай
атамыз айтқандай, келесі кезекті әсем
әнге берейік.

«Сарыарқа» әні орындалады.

6-оқушы: «Жазылар естеліктер мен
туралы»

Жазылар естеліктер мен туралы,
Біреулер жан еді дер өр тұлғалы.
Біреулер тұлпар еді дер де мүмкін,
Бүтінделмей кеткен бір ер-тұрманы.

Аңыз ғып айтар мүмкін қылығым-
ды,

Қылығымды ұнатқан жұлынуды.

Жаксы көрген дер мүмкін «жылы-
нуды»

Әйтеуір қазбас былық-шылығым-
ды.

Жоқ жанды қиған емес жамандауға,
(Сол үшін рахмет адамдарға!!!)

Білемін, әйтеуір бір замандарда

Жүреді жүз жыл жасап жаман қарға

Жазылар естеліктер нешеленген,
Көрерміз оның бәрін пешенеден.

Әйтеуір білетінім бір-ақ нәрсе —
Көшеді өлең немесе өшеді өлең!

...Қулары таудың қызыл түлкісі дер,
Момындар біздің үйдің кірпіші дер.

Мәңгілікке өзімменен ала кеткен

Менің нәзік жанымды кім түсінер?!

**Ақиық ақын туралы айтылған көр-
некті тұлғалардың сөздері:**

7-оқушы: «Жыр басы Қарасаздан
басталған М. Мақатаев бүгінде ән бо-
лып қалықтап, жыр болып жұлдыздар-
мен сырласып, сонау поэзия әлемінде
шырқап барады» (Рза Қуандықов).

8-оқушы: «Өлең өлмейді. Ендеше
оны жазған ақын да өлмейді. Олай

болса М. Мақатаев та көз жұмған жоқ. Қатарымызда, күнбе-күн қасымызда. Әне ол мұзбалақ қыранша дүр сілкініп, бүкіл залды бір өзі толтырып, жазық мандайы жарқырап, жалтырап жыр оқып тұр!...» (Әбділда Тәжібаев)

9-оқушы: «Қазақ халқының бір ғана Абайы болса, Мұқағали да жалғыз. Құдіретті ақынға көзі тірісінде көрсетілмеген құрметтің, берілмеген сый-сияпаттың орнын толтырудың бір жолы, бір жөні бар: ол ақынның қисапсыз рухани қазынасын ұлт игілігіне асыруға асығу». (Қ. Құрманғалиев)

10-оқушы: «Мұқағалидай ақыны болған халық — бақытты халық». (Ф. Оңғарсынова)

1-жүргізуші:

Көп адам дүниеге бой алдырған
Бой алдырып, аяғын көп шалдырған.

Өлді деуге бола ма, ойландаршы,
Өлмейтұғын артында сөз қалдырған.

Табиғатында адамға жаманшылығы жоқ, жаны жуас, жомарт, өзін басқаның бәрінен кіші санайтын ақын көкірегінен буырқана ағылған жыр жанартаулары өлең құмар халыққа таусылмайтын сый, мол қазына болып қала бермек. Ақынның сөзі өлмесе, өзі де өлмегені.

2-жүргізуші: Осымен М. Мақатаев шығармашылығына арналған «Муза мен Мұқағали» атты әдеби сазды кешімізді аяқтаймыз.

Венера НИЯЗОВА,

**Д. Қонаев атындағы жалпы білім беретін орта мектеп-гимназиясының кітапханашысы.
Ақтөбе қаласы.**

Мұқағали Мақатаев —

поэзияның патшасы

Кештің мақсаты: Ақиық ақын, артына айрықша өшпейтін із қалдырған Мұқағали Мақатаевтың өмірі мен шығармашылығына шолу жасау.

М. Мақатаевтың поэзиясының халыққа кең таралуының мәні және оның өміршендігінің сыры неде екенін таныту, сезіндіру, шығармашылығының музыкасымен үндесу ерекшелігін, ақынның сөзіне жазылған әндерін көпшілік назарына ұсыну.

1-жүргізуші:

Болмаса егер ақиқаттан бөтені,

Айтылған сөз арлы адамға жетеді.

Туындысы дана менен дараның
Жүректе екен жайғасатын мекені.

2-жүргізуші:

Жырыменен жүректерді тербеген,
Жан жарасын талайлардың емдеген.
Мөрі болған жиырмасыншы ғасырдың

Мұқағали сынды ақындар кем де кем.

1-жүргізуші: Ассалаумағалейкүм, қадірменді қауым!

2-жүргізуші: Армысыздар, қадірлі

ұстаздар мен қымбатты оқушылар!

«Барлығы да, Поэзия, сен үшін», - деп әдебиет патшалығының ғажайып ханзадасы һәм бірегей сардары ретінде салтанат құрған Мұқағалидың күдіретті өлеңдері халқының жүрегінде. Шындығында, Мұқағали бойындағы тамаша талантын жұртына арнаған.

1-жүргізуші: Ендеше, бүгінгі кешіміз Хантәңірінің мұзбалағы, ақиық ақын, тау тұлғалы талант, дарынды дарабоз, «Ғасыр ақыны» атанған, миллион сырлы сезімнің иесі — Мұқағали Мақатаевқа арналады.

2-жүргізуші: Ақынның туған күні — 9 ақпан. Бұл күн қай жерде болмасын жыл сайын ақпан айында тойлана беретіні хақ.

1-жүргізуші: Ендеше, ақын шығармашылығына арналған «**Мұқағали Мақатаев — поэзияның патшасы**» атты әдеби-сазды кешке қош келдіңіздер!

Абаймен үндес Мұқағалидай перзенті бар халық — шынымен бақытты халық. Иә, Мұқағали — ғажайып, ақиық, сыршыл, гуманист ақын. Оны біреулер «көрінбейтін сиқыр бояуларға, бізге естілмейтін құпия дауыстарға толы жұмбақ ақын» десе,

2-жүргізуші: кейбіреуі: «Жоқ ол — қара өлеңнен қаймақ қалқыған қарапайым ақын, өлеңін бәріне түсінікті тілде жеткізген таңғажайып ақын» дейді. Өзінің 1834 өлеңімен миллиондаған, тіпті миллиардтаған жүректі жаулап алып, бірде жылатқан, бірде қуантқан Мұқағалиды ақын емес деп көріңіз..!

1-жүргізуші: Поэзия патшалығындағы пайымдауы өзгеден бөлек ақын жебелі жырын жүректерге ерекше үнмен, соны серпінмен жеткізді.

Мұқағали жырларына кезек берейік.

«Поэзия», «Мен таулықпын» өлеңдері оқылады.

1-оқушы: Ақиық ақын 1931 жылы Алматы облысы, Нарынқол ауданы, Қарасаз ауылында дүниеге келген. Әкесі Сүлеймен Ұлы Отан соғысында, Калининград майданында, қайтыс болған. Анасының аты — Нағиман. Әжесінің бауырында өскен соң, Мұқағали өз анасын «Нақа» деп атаған екен.

2-оқушы: Соғыс зардабы бұғанасы қатпаған балаларға ауыр салмақ салды. Сол бір сұрапыл жылдарда әжесі мен шешесінің, екі інісінің ортасындағы бас көтерер еркек кіндіктен ересегі Мұқағали болып, бала иығын батпандай басқан отбасының ауыртпалығын ерте сезе бастайды.

3-оқушы: Иә, ақын ерте есейді, еңбекке ерте араласты. Орта мектепті бітірген соң, ауылдың хатшысы, қызыл отаудың меңгерушісі, комсомол комитетінде болды. 1949 жылы Лашын апамызбен өз отбасын құрды. Одан соң дүниеге Алмагүл, Шолпан атты екі қызы, Айбар, Жұлдыз атты ұлдары келді. Ал, Майгүл есімді қызы 10 жасында қайғылы қазаға ұшырап, Мұқағали ағамыздың қабырғасын қайыстырды.

1954-1962 жылдары Қазақ радиосында диктор болып қызмет атқарды. Ал, 1962-1972 жылдарда «Социалистік Қазақстан», «Қазақ әдебиеті» газеттерінде, «Мәдениет және тұрмыс», «Жұлдыз» журналдарында бөлім меңгерушісі болып еңбек етті. 1972-1973 жылдары Қазақстан жазушылар одағында әдеби кеңесші қызметін атқарды.

1-жүргізуші: Ақынның тұңғыш өлеңі 1948 жылы Нарынқол ауданында «Советтік шекара» газетінде жарық көрді. Ақынның шығармалары негізінен елге, туған халқына деген сүйіспеншілігін, махаббатын, өмірге деген құштарлығын жырлауға арналған.

«Қазақ жері» және «Үш бақытым» өлеңдері оқылады.

4-оқушы: «Поэзия, менімен егіз бе едің» - деп ақын өзі жырлағандай, Мұқағали өлең жазып қана қоймай, өз өлеңдерін шебер оқи алған ақын. Ол біраз уақыт Қазақ радиосында диктор болып та қызмет етеді. Оның дауыс ерекшелігін, оқу мәнерін қазақтың Левитаны атанған Әнуарбек Байжанбаев жоғары бағалап, өз қол астына алады. Ендеше, Қазақ радиосының «алтын қорында» сақталып қалған ақынның өз дауысына құлақ түрелік.

(Мұқағалидың дауысымен өз өлеңдері оқылады)

1-жүргізуші:

Мен бақыттымын,
Бақытты жерде туылдым.
Айналайын Қарасаз,
Қасиетінен суының!
Сенің әрбір бұлағың —
Менің әрбір қан тамырым емес пе?

Қасиетті тұрағым,
Қасиетінен суыңның! - деп тереңнен толғайды.

Ендігі кезекті ақынның жырларына берейік.

«Дала данышпаны», «Пай, пай, өмір» өлеңдері оқылады.

2-жүргізуші: Поэзия — сәулелі сезімнің сыңғырлы үні, жүрек дүрсілі һәм қоңырауы. Ол жаңару мен түрленудің, нәр берудің құралы.

Мұқағали:

Ақынмын деп мен қалай айта аламын,

Халқымның өзі айтқанын қайталадым.

...Күпі киген қазақтың қара өлеңін,
Шекпен жауып өзіне қайтарамын,
- десе, замандасы, әріптесі рухани достарының бірі — Жұмекен Нәжімедінов:

Күпі киген ақынның

Костюмді ойы — тамаша,

Киіндірген Абай тек қара өлеңді жаңаша.

Қағып-сілкіп күпіні — шекпен алған сол ақын — Шекпен киген кешегі Мұқағали болатын, - деп оны жылы қабылдайды, мойындайды.

Ендеше, Мұханның әлеміне тереңірек бойлап, оның сыршыл поэзиясының төркінін ұғудың да сәті келген сияқты.

1-жүргізуші: Ақын қалам тартпаған тақырып жоқ. Жыр сүйер қауымның Мұқағали поэзиясына деген құштарлығы толастаған емес. Ендігі

кезекті ақынның жас оқырмандарына берейік.

«Ей, Өмір», «Қарасаз» өлеңдері оқылады.

2-жүргізуші:

Ұстап мінген тұлпардың тұяқтысын,
Талмай жазған ән-жырдың шуақтысын.

Өз халқыңның мұң-зарын, арман әнін,

Бәрін жазып кеткен сен сияқтысың.

«Ұям менің», «Қазақстан» өлеңдері оқылады.

1-жүргізуші: Ақынның «Аманат» жыр жинағы 2000 жылы Мемлекеттік сыйлыққа ие болды. Бүгінде Мұқағали ақынның 13 кітабы бойынша 1834 өлең, 19 поэмасы бар екені анықталып отыр. Мұқағалидың өлеңдерін жыр сүйер қауым іздеп жүріп оқитын болды. Ақын өлеңдеріне 100-ден астам әндер жазылды.

2-жүргізуші: Соның бірі — асқаралы ақын Әбділдә Тәжібаев: «Мұқағали Мақатаев — біздің замандағы ғажайып ақындардың бірі. Мақатаев атты алып ақындық жарқын жүзіне, миллион адам миллион түрлі пікір пайымдаса да, ешбір кіреуке, көлеңке түспей, келешекке қарай керуен түзеп, көше бермек», - деген.

1-жүргізуші: Лирик ақын Тұманбай Молдағалиев: «Қазақ жырының аспанындағы аз ғана жұлдыздарының арасынан сенің жұлдызыңды біз оңай таңушы едік. Сенің жұлдызың — ең шұғылалы, ең мейірімді жұлдыз», - дейді.

2-жүргізуші: Қазақтың ақын қызы Фариза Оңғарсынова: «Мақатаев бұл жалғанға қалдырған жарық сәуле —

жырлары халқының басын құрап, елдік пен бірліктің, рухани тұтастықтың байрағына айналып отыр» деген екен.

Мұқағали жырларына кезек берейік.

«Шеше, сен бақыттысың», «Бесік басында» өлеңдері оқылады.

1-жүргізуші:

Ән сал, жаным,

Әніңмен тербет мені.

Бір сәтке тынсын тірлік жер-көктегі, - деп ақын жырлағандай, ақын өлеңіне жазылған әнге кезек берейік.

«Бақыт деген» әнімен 5 «А» сынып оқушыларын қарсы алыңыздар!

2-жүргізуші: Мұқағали — мәңгілік өмір! Ақын мұрасы, маржан поэзиясы — мәңгілік, болашақ ұрпақтың еншісі, қастерлеп қадірлейтін мұрасы, ақын көкірегінен буырқана ағылған жыр жанартаулары өлең құмар халыққа таусылмайтын сый, мол қазына болып қала бермек. Ақынның сөзі өлмесе, өзі де өлмегені.

1-жүргізуші:

Шын жыр үшін туылған шалқар едің,

Шындық үшін туылған арқалы едің.

Шындығыңды ұмытар кейбіреулер,

Шын жырыңды ұмытпас дарқан елің, - деген жыр жолдарымен кешімізді аяқтаймыз.

Айзағира Сейтқұлқызы

ИБРАИМОВА,

«Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы

**Тараз қаласының білім бөлімінің
М. Мақатаев атындағы №14 орта мектебі»**

КММ кітапхана меңгерушісі.

Тараз қаласы.

Бәрімізге қасиетті Абай ақын

Мақсаты: қазақ халқының жазба әдебиетінің негізін салушы, ұлы ойшыл ақын, Абайдың өмір тарихын меңгерту. Таным түсініктерін дамытып, шығармашылықпен жұмыс істеуге баулу.

Күтілетін нәтиже: Абай жолы арқылы оқушыларды адами қасиеттерге баулу, адамзаттың бейнесі арқылы үлгі-өнеге алуға шақыру.

Әдісі: тарихи-танымдық ойын.

Өту барысы:

I кезең: «Қанат қақты»;

II кезең: «Самғау»;

III кезең: «Шарықтау»;

IV кезең: «Шырқау»;

V кезең: «Жерұйық».

Ойынымызды бастамас бұрын әділ баға беретін қазылар алқасын сайлап аламыз.

«Ата толғауы» күйі орындалады.

Абай ақын, ұлы Абай, дана Абай,
Дана Абайым — қасқайған нән қарағай.

Қазағымның бұйрыпты бағына,
Ғасырда бір туылатын дарам-ай.

Ескерткіш аз ба қаланың сәнін түзеткен,

Мектептер қанша, ауылдар қанша қала бар,

Ақын есімі құрметтелуде ізетпен,
- дей отырып, ойынымызды бастауға рұқсат етіңіздер. Әр топ өздерінің тобының атымен таныстырады. Соған сәйкес эмблемасын қорғайды.

I кезең «Қанат қақты». Бұл кезеңнің шарты бойынша әр топтың топ басшысына жеделдетіп 5 сұрақ беріледі.

Әр сұраққа 1 секунд уақыт беріледі.
1-сұрақ 20 ұпаймен бағаланады.

1-жүргізуші: Қанаттарыңыз талмай биікке самғай беріңіздер! Сіздерге сәттілік тілейміз!

Ал жігіттер, сайысқа қалайсыңдар!

Сендер өтер әлі де талай сын бар,

Сұрағыма жауап бер, қымсынбай кеп,

Жауап қатсаң сұраққа, жарайсыңдар.

Ортамызға I топ басшысын шақырамыз.

I топ басшысының сұрақтары:

- Абайдың шын есімі (Ибраһим)
- Абайды әлемге танытқан роман (Мұхтар Әуезовтың «Абай жолы»)

- Алғашында Абай өз ауылында жалдамалы молдадан білім алады, кейін ауқатты Құнанбай баласын қай жерде, кімнің медресесіне оқуға берді? (Семейдегі Ахмет Ризаның медресесі)

- Абайдың Ділдадан тараған кенже ұлы. (Мағауия)

- Абайдың 1890-1898 жылдар арасында жазылған бір алуан шығармалары қалай аталады? (Қара сөз)

II топ басшысына сұрақтар:

1. Абай қай жерде туылды? (Семей облысының Шыңғыс тауында дүниеге келген)

2. Абайдың әкесі Құнанбай қайрудың старшыны болды? (Тобықты руының)

3. Абай үш-ақ нәрсе адамның қасиеті деген. Ол қандай қасиеттер? (Ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек).

4. Жас кезінде Абайды қалай атаған? (Телғара)

5. Абайдың дүниеден өткен жылы? (1904 жыл)

II. «Самғау». Бұл кезеңнің шарты бойынша жоғарыдағы таблода 2 тапсырма берілген. Сол терезені ашып берілген тапсырманы орындайсыздар. Тапсырмада: күз және қыс. Яғни тақырыпқа байланысты сурет салу, өлең оқу (уақыт беріледі).

III. «Шарықтау».

1. Дзюдо тобының жанкүйерлеріне сұрақ:

«Абай жолы» роман-эпопеясының 1-кітабының 1-бөлімі қалай аталады? (Жауабы: Қайтқанда)

2. Еркін күрес тобының жанкүйерлеріне сұрақ:

Абай ақын кімдердің өлеңдеріне ән шығарды? (Жауабы: Пушкин және Лермонтов)

• Дзюдо тобының жанкүйерлеріне сұрақ:

Абайдың бізге айтқан қандай бес асыл сөзі бар?

(Жауабы: 1 — талап, 2 — еңбек, 3 — терең ой, 4 — қанағат, 5 — рақым)

• Еркін күрес тобының жанкүйерлеріне сұрақ:

Қандай бес дұшпанды айтып кетті? (Жауабы: 1 — өсек, 2 — өтірік, 3 — мақтаншақ, 4 — еріншек, 5 — бекер мал шашпақ)

IV кезең. «Шырқау». Абайдың 1890 жыл мен 1898 жыл арасында жазылған бір алуан шығармалары «қара сөз» деп аталады. Ол сыншылдық, ойшылдық және адамгершілік мәселелеріне арналған өсиет толғау тәрізді. Бұл шығармаларда Абай өзінің оқушыларымен әңгімелесіп, жүзбе-жүз кезде-

судегі мәслихат, кеңес құрып отырған ойшыл ұстаз тәрізденеді. Абай қара сөздері көбінесе барлық жайлардан өзі сөз бастап, өзі әңгіме-дүкен құрып отырған болады.

Еркін күрес командасына сұрақ:

Абайдың 17-қара сөзін көрініспен түсіндір.

Қосымша көмек: қайрат, ақыл, жүрек үшеуінің әрекеттері.

Жауабы: (бұл сөзінде қайрат, ақыл, жүрек айтылады, ғалым оларды тыңдап, дәлелдерін толықтырып, үшеуін бірлікке шақырады).

Дзюдо командасына сұрақ:

Абайдың 29-қара сөзіне мысал келтір.

Қосымша көмек: Қазақтың мақалдарының көбінің іске татырлығы да бар, іске татымақ түгіл, не құдайшылыққа, не адамшылыққа жарамайтуғыны да бар. «Әуелі, жарлы болсаң, арлы болма деген», - деп басталады.

Жауабы: («Жарлы болсаң, арлы болма!» деген. Ардан кеткен соң тірі болып жүргені құрысын. «Қалауын тапса, қар жанады», «Сұрауын тапса адам баласының бермесі жоқ» - деген барып тұрған құдай ұрған сөз осы. «Атың шықпаса, жер өрте» дейді. Жер өртеп шығарған аттың несі мұрат? «Алтын көрсе, періште жолдан таяды» дейді).

«Желсіз түнде жарық ай» әні орындалады.

1-жүргізуші.

Ұлтарактай болса да,

Ата қоныс жер қымбат,

Ат төбесіндей болса да.

Туып өскен ел қымбат, — деп Асан Қайғы бабамыз аңсап өткен жерұйыққа да келдік.

V. «Жерұйық». Екі топқа бір сұрақ.

Ұлы ақын Абайдың жеті атасын ата;
(Әйтеке, Олжабай, Айдос, Ырғызбай,
Өскенбай, Құнанбай, Абай).

Екі топқа тапсырма: Алдарыңызға
сөзтізбек беріледі, соның дұрыс шеші-
мін тауып бересіздер.

(Ұнай сандары есептеледі).

1-жүргізуші:

Бәрімізге қасиетті, Абай ақын,
Оқып біліп, өзіңе болдық жақын.

Жылы тиіп жүрекке өлеңдері,

Әр сөзінен ұғамыз ақыл-нақыл.

Үйретті ол ұрпағын жақсылыққа,

Қара сөзі әркімге басшы нұсқа.

Қаншама жыл өтсе де, сөзі өлген
жок,

Өсиетін аламыз басшылыққа.

Қалдырған асыл сөз — аманаты,
Күн сайын жайнай түсіп жаңаратын.
Маржандай төгілдірген өлең-жырға,
Келешек ұрпақтары таң қалатын.
Ақылмен сүйсіндірген ұлы дана,
Біртуар халық ұлының бірі ғана,
Ұрпақтары бүгінде еске алады,
Абайды өзгелерден көріп дара, - дей
отырып, ойынымызды аяқтаймыз.

**Гүлжазира Жаклановна
КУЛБАЕВА,**

**Ә. Молдағұлова атындағы спортқа
дарынды, бейімді балаларға арналған
мектеп-интернат мұғалімі.**

**Қарағанды қаласы,
Қарағанды облысы.**

Қазағымның қазынасы — домбыра

Мақсаты: қазақ халқының негізгі
музыкалық аспабы — домбыра туралы
түсінік беру. Музыканы түсінуге бау-
лып, ұлттық өнерді қастерлеуге және
өнер адамдарына деген сүйіспенші-
лігін арттырып, оларды құрметтеуге
тәрбиелеу.

Көрнекілігі: домбыраның суреті,
күйшілер суреті. Нақыл сөздер.

Барысы:

Кіріспе. Мұғалім сөзі.

- Бүгін біз ең ежелгі, ең жетілген
әрі нағыз табиғи ұлттық аспап — дом-
быра туралы айтпақпыз.

Көшпенді қазақтың қай-қайсы-
сы да домбыраның үніне жан-тәні-
мен беріліп, оны өзінің бүкіл асыл

ойы мен қазынасындай сезінеді. Қа-
зақ музыкасының білгірі А. Жұбанов
домбыра туралы былай деген: «Кең
даланы мекен еткен қазақ жұртының
ең аяулы, қасиетті аспабы — домбыра.
Оның сымдай тартылған қос ішегінде
сан ғасырдың ақыл-ойы, көңіл-күйі
жатыр. Домбыра — елдің көнекөз ше-
жірешісі, көпті көрген қарияның кө-
ңіл-күйі».

Домбыра жүрегіммен үндес едің,
Өзіңмен сырласымдай тілдесемін.
Бабамнан қалған мұра сен болма-
саң,

Өнердің не екенін білмес едім, -
деп М. Мақатаев айтқандай, қазақ
халқының небір ән күйлері мен жыр-

дастандары кейінгі ұрпаққа осы домбыра арқылы жеткен.

Қазақтың музыка мәдениеті тарихында домбыра ел ішінде кең таралған екі ішекті шертіп немесе қағып ойнайтын музыкалық аспап ретінде ертеден белгілі болған.

Қазақ жерінің өз өлкелерінде тұратын халық шеберлері өз қалауынша әр түрлі үлгіде домбыра жасаған. Оған қайың, қарағай, жөке, үйеңкі сияқты ағаштар пайдаланылған. Домбыраның шанағын бөлшек-бөлшек ағаштардан қиыстырып немесе сом ағаштан ойып жасайды. Шанақтың қақпағына қос ішектен дыбыс беретін тиек орнатылады. Ал ұзынша мойнына иірген ішектен екі немесе үш оралған пернелер тағылады.

Енді, домбыраның бойындағы пәндік сапа мен әлеуметтік қызмет туралы айтайық:

1. Домбыра үйрену — еңбек;
2. Домбыра пернесін басып ішек қағу — математика;
3. Домбыра пернесін басып, әуен шығару, бір мезгілде поэзия қосып нәтижесін көрсету — логика;
4. Домбыраның екі ішегін тартып, есту арқылы құлақ күйін келтіру — физика;
5. Домбырада орындалған күй мазмұнын елестетіп әңгімелей білу — бейнелеу;
6. Домбыраға қосылып ән, терме, өсиет, т.б. шығару, оны орындау — әдебиет;
7. Домбырада орындалатын күй аңызы мен ән әңгімесін айту — тарих;
8. Домбыра арқылы орындалған жыр, терме сөздері — тіл;
9. Домбыра арқылы тең айтысқа

түсу, ойдың еркін әрі ашықтығы — демократия;

10. Домбырада әуеннің пайда болуы — музыка;

11. Домбыра — мінез стратегиясын қалыптастырып, адам мінезін тұрақтандырып, көркемдейді, сенімділігін арттырады. Бұл — психология;

12. Домбыра жаңашылдыққа ұмтылдырады. Компьютерді ұлттық музыканың дамуында қолдануға негіз бола алады. Бұл — информатика.

13. Домбыра бойында шоғырланған интеграциялық сапаларды жинақтап, кешенді түрде бір мезгілде көрсету — мәдениет.

Әлеуметтік қызметі:

1. Домбыра — қазақ халқының рухы мен жаны;
 2. Домбыра — оқу пәндерінің көмекші құралы;
 3. Домбыра — шығармашылық көзі;
 4. Домбыра — сахна орындаушылығына үйретеді;
 5. Домбыра — адамның ішкі жан дүниесін емдейді, қолдайды, көтереді, денсаулықты нығайтады;
 6. Домбыра — еңбекқорлыққа үйретеді;
 7. Домбыра — жарысу мен таласуға, ізденуге баулиды;
 8. Домбыра — шежірені білуді талап етеді;
 9. Домбыра халық композиторларының дәстүрін жалғап, сақтап, дамытуға үйретеді.
 10. Домбыра — иманды болуға жол ашады;
 11. Домбыра — сөз даналығына жетелейді.
- Білмеймін теңі бар ма бағалы да,
Домбыра — ата көзі, баба мұра.

Тербеліп кетсе ішектер, теріп перне,
Теңіз күйі төгілгендей шанағына, -
дегендей, қазақ халқының күйлер та-
рихына зер сала қарасақ, олар күйдін
қалай, қандай жағдайда шыққаны ту-
ралы ғана айтып қоймай, тарих шы-
ңының астында қалған халықтың өт-
кен шағын меңзейді.

Қазақтың майталман күйші компо-
зиторлары — Құрманғазы, Тәттімбет,

Сиқырлы әуен бұл бір неткен.

Келеді көз алдыма өркеш-өркеш,
Белесі бабамыздың жүріп өткен.

Жас ұрпақты тәрбиелеуде домбыра
аспабының алатын ерекше орнын жү-
зеге асыруды қолдау, дамыту қажет.

Қорытынды.

Домбыраның өмірлік қасиеттілігі
және өзектілігі туралы Б. Момышұлы
былай деген: «Домбыра — қазақтың

Дәулеткерей, Байсерке, Қазанғап,
Сейтек, Дина домбыра қасиетін кей-
інгі ұрпаққа насихаттап кетті. Домбы-
ра — тек күй тарту үшін ғана емес, ән
сүйемелдеуге де қолданылатын аспап-
тардың бірі.

Біржан сал, Ақан сері, Жаяу Мұса,
Мұхит, Мәди, Әміре, Кенен Әзірбаев,
Ғ. Құрманғалиев, т.б. сияқты әнші,
термешілеріміз домбыраның әнге әр
беріп, әншіге демеу болғандығын дә-
лелдеді.

Қазіргі кезде қазақ халық аспаптар
оркестрі мен домбыра ансамбльде-
рінде халық күйлерімен қатар музыка
классиктерінің, осы заман компози-
торларының шығармалары да орын-
далады.

Қоңыр үні күмбірлесе қос ішектен,

қасиетті дүниесі. Оны тарта алмасан
да қадірлей біл. Себебі баланың бойы-
на халықтың рухани байлығын сіңіру
домбырадан басталады. Домбыраның
сырлы сазына ауызданбаған бала уы-
зына жарымаған көтерем қозыдай бо-
лады. Домбыраны қастерлей білмеген
қазақтың баласы туған халқының жа-
нын білмейді. Ал, халықтың жанын тү-
сінбеу деген тамыры шабылған ағаш-
пен тең. Ондай ағаш жапырақ жайып,
сая да болмайды, жеміс те бермейді».

Меңсұлу Темірханқызы
АЖЫХАНОВА,

Бисен Жаникешев атындағы
ЖОББМ мұғалімі.

Бөкейордасы ауданы,
Батыс Қазақстан облысы.

Ұлы Даланың қорғаушылары

Ел тарихында өзіндік орнын нық бекіткен тұлғалар, хандар тарихын білу — ұлтым деп соққан әрбір жанның асыл парызы.

Ойынның жүру барысы

Жүргізуші: Қайырлы күн, құрметті оқырмандар! Ел тағдырын өз тағдырынан биік қойған, халқының аман-дығын, жерінің бүтіндігін мұрат еткен қазақ тарихының тұлғалары ұлт тарихының әр белесінде тұлғалық деңгейге көтеріліп отырған. Тұлға деген биік азаматтық мәртебеге, халықтық бағаға лайық болған тұлғаларымыз жетерлік. Бүгінгі ойынымызда бірнеше тұлғалармен таныс боламыз. Ойынға «Алаш» және «Орда» топтары қатысып отыр. Сәттілік тілейміз! Алдымен ойынның бөлімдерімен таныс болыңыздар.

I бөлім: «Қазақтың дара тұлғалары» (қазақ хандары туралы сұрақ);

II бөлім: «Алаштағы аңыздар» (қазақтың дана ойшылдары);

III бөлім: «Ұлттық құндылық» (алшы, шік, бүк, омпы, шоңқа ойыны арқылы сұрақ қою).

I бөлім: «Қазақтың дара тұлғалары» «Алаш» тобы:

1. Үш жүзге билігі жүрген хан. Бұл хан билікті бейбіт күнде қолға алды. Мемлекетті күшейтуге бағытталған бірқатар реформалар жүргізген реформатор ретінде халық есінде қалды. Ол қол бастаған жауынгер емес. Тарихи еңбегі екі қырынан айқындалады. Біріншісі, елдің іргесін, мемлекетті аман сақтауы. Екіншісі, елдің ішкі жағда-

йын реттеуде саяси-құқықтық реформалар жүргізуі. Хандық құрған кезінде Ресеймен, бұқара хандығымен бейбітшілік қатынаста болды. Орта Азияның барлық қалаларымен сауда жасауға тырысты. **Әңгіме кім туралы?**

2. Абылай ханның немересі. Ол түрік, араб, өзбек, татар, орыс тілдерін білген. Орыс мемлекеті бұл ханды «айлакер, парасатты, саясатшыл» ретінде жоғары бағалаған. Ол патшаға жазған хатында: «Тақсыр! Менің атам Абылай хан билеп-төстегенде халық тыныш өмір сүрді. Оған еш пенде қолын сұққан жоқ, екі жақ та саудаласты, жайлы өмірді сақтады. Кейінгі кезде бұрынғы бейбіт келісімді бұзып, сіздің төменгі буын басқарушыларыңыз, ақиқатты аяқпен таптап, барша қазақ халқын Ресейдің уысында деп қарайды...», - деп ашына жазып, қазақ өміріне қол сұқпауын қалайтынын жазды. Оның өлімі туралы қазақ жұртында сан алуан аңыздар бар. **Әңгіме кім туралы?**

3. Өз өмірінде 60-тан аса ірі шайқасқа қатысып, әлемнің 200-ге жуық қала, камалдарын бағындырған әйгілі қолбасшы, әрі батыр. 1207-12 жылдары Оңтүстік Сібірді, Алтайды, Шығыс Түркістанды қоныстанған тайпаларды бағындырды. Ертістен Орал тауларына дейін және батысқа қарай бағынған жерлердің бәрі оған әкесінен мұраға қалды. 1224 жылы Ақ Орда деп аталатын өз ұлысының шаңырағын көтереді. **Әңгіме кім туралы?**

«Орда» тобы:

1. Бұл хан туралы тұңғыш тарихшы-

мыз М.Х. Дулати «Тарих и Рашиди еңбегінде: «...бұл ханға жететін құдіретті әмірші болған емес. Дешті қыпшақтың ең ірі білімпазы, оның тәртібіндей бірлік жасау бұрын-сонды болмаған», - деп жазды. Ханның туы астында мұздай қаруланған жер қайысқан әскері бола тұра, жаңа жерлер жаулап алу үшін басқыншылық соғыстар жасамай, барлық күш-қуатын елінің тыныштығын қорғауға, мемлекетінің тұтастығын нығайтуға арнады. XV ғасырдың соңы, XVI ғасырдың алғашқы 10 жылдығында қазақ хандығы ерекше нығайды. **Әңгіме кім туралы?**

2. Бүкіл қазақ ордасының ханы болған. XIX ғасырда өмір сүрген. Өнегелі ақыл-кеңесі, сұңғыла зердесі арқасында көреген, кемеңгер деген атқа ие болды. Ұрыстарға алғаш қатардағы жауынгер боп қатысты. Оның дәуірі қазақтардың ерлігі мен серілігінің ғасыры. Оның ерлігі, батырлығы, қармандығы жыр дастандардың арқауы болған. **Әңгіме кім туралы?**

3. Қазақ хандығын 1598-1645 жылдары басқарған. Ағасы Тәуекел ханмен бірге Түркістаннан Самарқандқа дейінгі жерді Қазақ хандығы құрамына қосқан. Тәуекел хан қайтыс болғаннан соң, хан тағына отырды. 1599 жылы Бұхар хандығымен шарт жасасып, Ташкент қаласы мен оның айналасын Қазақ хандығына қосып алды. Осыдан бастап Ташкент екі ғасыр бойы Қазақ хандығы билігінде болды. Ойрат пен қалмақтармен күресте ерлік, батылдықтың үлгісін көрсетіп, «.....ер....» атанды. **Әңгіме кім туралы?**

II бөлім: «Алаштағы аңыздар» (қазақтың дана ойшылдары)

«Алаш» тобы:

1. Бірде Абылайдан сұрапты: «Үш жүздің батырларынан сіз кімді артық көресіз?» - деп. «Бізге дейінгі екі кісиге таң қалуға болады. Соның бірі тоқсан туысын тұтқыннан Қалданның өз алдына барып босатып алған», - дейді. «Сендер білген жоқсындар. Сөзді өңменімнен сұғып айтқан кезде, екі иығымнан екі аю аузынан от шашып» тыпыр етші, өрейін» деп тұрды», - дейді қазақтар шығып кеткесін хан. **Әңгіме кім туралы?**

2. Ертеде ауылға жау шауып, бейбіт отырған ел-жұрт әбігер боп қалыпты. Біреулер малын жетектеп, тағы біреулер көрпе-төсегін арқалап, жан сауғалап қашып кеткенде ол өз шаңырағында міз бақпай отыра беріпті. Шапқыншылар келіп одан неге қашпай қалғанын сұраған кезде ол қалай жауап берді? **Ол кім?**

«Орда» тобы:

1. Есім хан заманында өмір жолы басталды. Алаштың бас биі Төле биден біреулер: - Уа, Төле би, біз адассақ, сізден ақыл сұраймыз, сіз адассаңыз, кімге жүгінесіз? - деп сұрапты. Сонда Төле би өзінің ұстазы, бабасының атын атапты. Елі төбесіне көтеріп, әулие тұтқан. Бұқарада медреседе оқыған ғұлама ғалым. Өмірінің дені өз Тәуке ханмен бірге өтті. Үш жүзге үш би сайлауға ұсынысты берген адам. «Дүниеде не арсыз? - деген сұраққа: - Ұйқы арсыз, тамақ арсыз, күлкі арсыз, - деп жауап берген. Қазаққа ел болып тұру үшін не керек? - деген сұрағына: - Бірлік, ақыл-білім, ерлік-қайрат, - деген екен. Іргесі бүтін, келешегі зор болады деген екен. **Бабаның есімі кім?**

2. Абылай хан түс көріп, түсінде қы-

рыққа келмей дүниеден өткенін көреді. Ханның түсін Бұқар жырау жориды: «Қырыққа келмей табытта жатсаң — өмірің ұзақ болады екен. Басыңа жалау тігіліп жатса — үш жүзге хан болады екенсің. Ал аяқ жағыңда тұрған үрім-бұтағыңның ішінен бірі құран оқып, бірі қанжар қайраса — Уәлиден тараған бір тұқымың атын қағазда, ал Қасымнан тараған бір ұрпағың атын майданда қалдырады екен, - депті.

Олар кімдер деп ойлайсыз?

III бөлім: «Ұлттық құндылық»

Екі топқа арналған сұрақ:

1) «Әз» деген құрметке ие болған екі хан бар, олар кімдер?

2) Алтау ала болса, ауыздағы кетеді, ...

3) Қазақтың тұңғыш ажалмен арбасқан бабасы?

4) Төле бидің жас түйешісі-жыртық шекпенді, кейін батыр әрі хан болған...

5) «Ақтабан шұбырынды, Алқакөл сұлама» кезінде қазақ қолын басқарған тұңғыш Бас қолбасшы ...

6) Хандардың есімімен аталған заң жобалары.

Екі топтың ұнайлары есептеледі, ойын қорытындыланады.

Қорытынды:

Әрбір халықтың ұлы тұлғалары бар екені баршаға мәлім. Олар — өз елінің мақтаныштары және сол елдің тарихын жасаушы тұлғалары. Ұлы даланың ұлы есімдерін біліп жүрейік!

**Жаңылсын Есмырзақызы
СУХАНОВА,**

**«Атырау қалалық
орталықтандырылған кітапханалар
жүйесі» КММ-не қарасты №7
қалалық кітапхана меңгерушісі.
Атырау қаласы.**

Бата – ата дәстүрі

Мақсаты: балалардың бойында ұлттық дәстүрге деген қызығушылықты ояту, салт-дәстүріміздің ерекшеліктерін, өзіндік айырмашылықтарын таныстыру, сонымен бірге ұлттық салт-дәстүрлердің қолданылуын үйрету. Ұлттық дәстүрді қадірлеп, құрмет тұтуға баулу.

Қатысушылар: ауыл ақсақалдары, әжелер, жастар, ауыл тұрғындары.

Көрнекілігі: қазақ дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары тақырыбындағы кітаптардан кітап көрмесі: «Ұлттық дәс-

түр — ұрпаққа мирас», «Салт-дәстүрім — қазынам». Түрлі баталы сөздер үлгісі жазылған плакаттарды ілу, фото-стенд. «Ас — адамның арқауы» — дастархан мәзірі. Түрлі-түсті шарлар, гүлдер. Ұлттық киім үлгілерін кию.

Өткізу жоспары: I бөлім: Қарттарым аман-сау жүрсінші!

(Концерттік бағдарлама).

II бөлім: Бата — ата дәстүрі.

(Сайыскерлердің бата айтуын тамашалау)

III бөлім: Ата көрген — оқ жонар...
(Қолөнер байқауы).

IV бөлім: Қорытынды. (Кітап көрмесіне шолу).

Жүргізуші: БҰҰ Бас Ассамблеясының 1990 ж. 14 желтоқсанында 1 қазанды халықаралық қарттар күні деп жариялау жөніндегі қаулысы шыққан еді. Бұл мерекені алғашында Еуропада, кейін Америкада, кейін барлық әлемде атап өтетін болды. Біз де бүгін өз ауылымыздың қарттарына құрмет көрсетіп, осы концерттік бағдарламаны ұсынып отырмыз және де осы үлкендеріміздің өнегесінен үлгі алсын деген мақсатпен осы сайысты ұйымдастырдық.

Кітапханашы: Құрметті ауыл аталары, әжелері! Сіздерді бүгінгі мерекелеріңізбен құттықтаймын, дендеріңізге саулық, жүздеріңізге шаттық, отбастарыңызға амандық тілей отырып, немере, шөбере ортасында шаршамай, әдемі қартая біліп, ұзақ жасай берулеріңізге тілектеспін. Қарты бар үйдің қадірі бар, ал қариясы көп ауыл айбарлы көрінеді. Ауылда ақсақалдар бас қосатын үйдің алдында жігіт-желең елге сыйлы қарияның қолынан алып, атын байлауға мәз болушы еді ғой. Бүгін біз де, міне, сіздердің бастарыңызды қосып, осы сайысты өткізгелі отырмыз, мерекелік көңіл-күймен демалып, рухани күш-қуат алуларыңызға тілектеспіз. Енді сахна төріне зор құрметпен сайыскерлерді шақырамыз, сонымен сайысқа қатысушы ауыл ақсақалдары:

1. Ермузин Қуандық — ардагер ұстаз.
2. Қартанов Хамит — еңбек ардагері.
3. Шадиков Әбдіқазық — еңбек ардагері.
4. Сейтмағанбетов Қуаныш — бұрынғы мал маманы.

5. Көшеров Әбіл — байырғы механизатор.

Жүргізуші: Сайысымыздың бірінші бөліміне сәйкес: «Қарттарым аман сау жүрсінші» атты мерекелік бағдарламаны бастауға рұқсат етіңіздер.

Ақын Сағи Жиенбаевтың «Ауыл қарттары» өлеңі!

1. Дүниеге келер бір рет,
Дария — кеуде,
Тау — мүсін,
Құрыштай құйған құдірет —
Қарттарым аман-саумысың?
2. Өздерің болсаң жанында,
Ел іші жомарт, еңселі —
Дән иісі жүрген қасында
Даланың бір-бір бөлшегі.
3. Арада жылдар жөңкіліп,
Алыстап кеттім біртіндеп.
Айта алмай ауыз толтырып,
«Ассалаумағалейкум?» деп.
4. Өзге бір менде жоқ тілек,
Өздерің көзбен баққаным.
Жайлы жер іздеп кетті деп,
Жазғыра көрме, қарттарым.
5. Ердім бір сиқыр қаламға,
Шығардым белге жыр көшін.
Болғам жоқ алаң, даламда,
Әулие қатар жүргесін.
6. Жанды ғой бағы даланың,
Сендерге қуат, дем бергесін.
Киесі де оның сендерсің,
Иесі де оның сендерсің.
7. Алдымда жүрші көзімнің,
Асылым, алтын қазынам.
Ауыра қалсам, өзіңнің,
Пейіліңмен-ақ жазылам.
8. Сағынатын талай жыр туар,
Олар әлі-ақ сан жыршы.
Даланың иісі бұрқырап,
Қарттарым, аман-сау жүрші!
«Ағаларым» әні орындалады.

Немерелер құттықтауы:

1-оқушы: Маған оқу оқытқан,
Оқымаған ата-әжем.
Оқудан ой тоқытқан,
Асыл адам ата-әжем.

2-оқушы: Екі оқыған кезімнен,
Жанашырлық сезімнен.
Газет-журнал оқытып,
От көретін көзімнен.

3-оқушы: Менің балам зауылдап,
Оқиды — деп мақтайтын.
Пошташы аға арқылы,
Кітабы жоқ таппайтын.

4-оқушы: Алақандай ауылдан,
Арқалатқан мол арман.
Ата-әжемнің арқасы,
Ашылғаны жол алдан.

«Асыл әжем» әні орындалады.

5-оқушы:
Мектептен қайтты Мәрияш,
Әліппесі қолында.
Шақырып оны атасы,
Кел, құлыным, кел мұнда,
Мәрияш келді «Ата» деп,
«Ата, берші бата», - деп.

Бата! десең қарт атан,
Айналсын сендей ботасын!
Оқы, құлыным, ғалым бол,
Атаң берді батасын.
Бір үйдің баласы болма,
Көп үйдің санасы бол.
Бір елдің баласы болма,
Бар елдің данасы бол!
Бір тонның жағасы болма,
Көп қолдың ағасы бол!
Ақты ақ деп бағала,
Қараны қара деп қарала.
Өзегің талса өзен бойын жағала,
Басыңа іс түссе, көпшілікті сағала.
Өзіңе-өзің кәміл бол,
Халқыңа әділ бол.
Жауыңа қатал бол,
Досыңа адал бол.
Қорытынды.

Гүлбану АБДУЛЛИНА,
Ақши ауылының кітапханашысы.
Ақши ауылы,
Ырғыз ауданы,
Ақтөбе облысы.

Үлкеннен — ұлағат, кішіден — ілтипат

Мақсаты: отбасындағы қарияның рөлін түсіндіру, қарттарды сыйлауға, ізет көрсетуге баулу. Ата, әжеге ілтипат көрсету, әр баланың борышы екенін түсіндіру.

Мейірімділік пен адамгершілікке тәрбиелеу.

Ата, әжелермен кездесу арқылы кә-

сіптік бағдар беру (шешендік өнер, салт-дәстүр, этнография)

Шығармашылық жұмысқа, тез ойлауға мақал-мәтел, танымдық ойын арқылы баулу.

Әдісі: ауызша журнал.

Түрі: кездесу-сұхбат, театрландырылған сайыс.

Көрнекілігі: фотостенд «Қариялар — қазынам», мақал-мәтел «Кім біздерге, балалар, ақыл берген», «Алтынды үйден ата-ананың жыртық лашығы артық», «Атаңа не қылсаң, алдыңа сол келер».

Пәнаралық байланыс: қазақ тілі, әдебиет, тарих, өзін-өзі тану.

Сабақтың барысы: Құрметті бүгінгі кешке шақырылған қонақтар, ұстаздар, оқушылар «Үлкеннен — ұлағат, кішіден — ілтипат» атты өнеге сағатына қош келдіңіздер. Үлкендердің ақыл сөздерін, өткен шежіре әңгімелерін тыңдай отырып, үлгі, өнеге алу әр оқушының борышы екеніне көз жеткіземіз. Өнеге сабағымызға келген қонақтарымызбен таныстырып өтейін.

Өмірдің күзі — кәрілік әр адам баласының басына түсетін кезең.

Ауызша журналдың бірінші беті: «Өткен күн шежіресі — қариялар».

1-оқушы:

Кендікті сыйғызыпты-ау кеудесіне,
Ақыл құяр ұрпақтың зердесіне.
Шежіре даналықтың қазынасы,
Әңгімесі қоймайды сенбесіңе.

2-оқушы:

Кендігі қазақтың кең даласындай,
Ақылы, парасаты жарасымды-ай.
Қазақтың дана шалы, қариясы,
Біздермен ақылдасар баласындай.

3-оқушы:

Қартты сыйлау ісі ғой көргендінің,
Ата-ананың тәрбие бергендігін.
Дәлелдейсің ісінмен, парасаттың,
Көрсетіп пасықтықты жеңгендігін.
Журналдың екінші беті: «Ақыл мен өнегеге дариялар».

4-оқушы:

Айткен аға, тілден балды тамыздың,
Тыңдаушының көзінен жас ағыздың.

Би, шешендер өмірлерін айтатын,
Жанды томы шежіре мен аңыздың.

5-оқушы:

Өткен күннің аңыздары, жыр, әні,
Әкеміздің тіл ұшында тұрады.
Біздер үшін ғұлама адам, шежіре,
Айткен аға шежіренің кітабы.

6-оқушы:

Айтекемнен аңыз тыңдап ұрпағы,
Сұрайды одан ертегі, аңыз, жыр тағы.
Ақтайлақ би, Бөлтіріктей шешенді,
Жатқа білген тарихтың ол кітабы.
(Айткен ағаның әңгімесі)

Журналдың үшінші беті: «Салт-дәстүрдің сақшысы, күзетшісі»

7-оқушы:

Ата қыран балапанын өсірген,
Ақыл айтқан, қате болса кешірген.
Жаманқұл ата майданда да болыпты,
Қарсы тұрып сұм фашиске есірген.

8-оқушы:

Ата десіп құрметтейсіз ағайын,
Кешірді ол қиындықтың талайын.
20 жаста етігімен қан кешті,
20 жаста қырау басты самайын.

9-оқушы:

Қыз ибалы, ұлын болса көргенді,
Жақсы мінез барлық кезде жол берді.
Әке көрген оқ жонады деген бар,
Ата бізге солай ақыл береді.
(Жаманқұл ата жайында қысқаша айтылады)

Журналдың төртінші беті: «Қарттармен берекелі жанұялар»

10-оқушы:

Жаппар әже, сәнді боп ақ жаулығыңыз,
Тілейсіз сіз ұрпақтың денсаулығын.

Келіндерді тәрбиелеп отырсыз,
Өзгелерге үлгі өнеге-ау мұныңыз.

11-оқушы:

Ұл мен қызды татулыққа шақырып,

Ұрпақ қамын ойлаумен таң атырып.
Рымкеш апа бірлік пенен достықта
Табылмайтын ең негізгі тақырып.

«Жанұя жарастығындағы қарияның орны».

«Әулеттегі татулық ұйтқысы — қария» тақырыптарына ой-пікірлерін тыңдау.

Журналдың бесінші беті: «Ей, ұрпақ, ізет көрсет кәрімізге».

12-оқушы:

Мен жолымды берейін, өт, қарағым,
Несін күттің, несіне көп қарадың.
Бабасының бергенін саған берген
Әруағынан айналдым текті ананың.

13-оқушы:

Шіркін-ай, жарасымды-ау ізет деген,
Сызылған біз өтпенен сіз өтпенен.
Келешекке бір қадам баса алмайды,
Өз жұртының дәстүрін күзетпеген.

Көрініс.

Журналдың алтыншы беті: «Ата-әже арқау болсын әнімізге»

Арайлым: Арсыз күлкің тиылмас, жылауың да,

Айтысың да басылмас, ылаңың да.
Араздасып ағайын кетер еді,
Бір қария болмаса бір ауылда.
Мәдени: Ақиқатты айқындап жариялар,

Бара жатыр азайып қариялар.
Дауыл тұрса бүлк етіп толқымайтын
Бара жатыр сарқылып дариялар.

«Асыл әже» әні орындалады.

Үлкенді қадір тұтып сыйлап өткен
қазақ халқының қарттарға деген сый-құрметі ерекше болған. «Қазақ білмегенін қартынан сұрайды», «Аулында қартың болса, Жазып қойған хатпен тең», деп халқымыз зерделі қарияны бүкіл елдің, ауылдың қамқоршысы, ақылшысы тұтқан. (Мақалдардың мағынасын ашып түсіндіру)

Ләззат Адамқұлқызы ТҰРСЫНОВА,
Қайрақты ЖОББМ қазақ тілі
пәнінің мұғалімі.
Қайрақты ауылы,
Шет ауданы,
Қарағанды облысы.

Жұйрік болсаң, озып көр

Сабақтың мақсаты:

Білімділік: оқушылардың математикаға қызығушылығын, зейінін арттыру, сыныптың көшбасшысын анықтау.

Дамытушылық: ой-өрісін кеңейту, логикалық ойлау қабілеттерін дамыту.

Тәрбиелік: оқушыларды белсенділікке, алғырлыққа баулу.

Мұғалім: Уа, халайық, халайық,
Бәріңе жар салайық.
Бүгінгі кеш төрінде,
Математика елінде,
Есеп шешіп жарысып,
Жұмбақ шешіп аңдысып,
Шабыт тасып, шалқысып,
Көңілді кеш жасайық.
Мұнда қызық табылар,

Жұмбақ, есеп-бәрі бар.
Ал, сайыскер, балалар,
Білімдерінді сынайық,
Балалардың ішінен
Ең жүйрігін табайық.

Мұғалім: Құрметті ұстаздар, оқушылар, сіздерді 3 «Ә» класс оқушыларының арасында өтетін «**Жүйрік болсаң, озып көр**» атты танымдық сайысты көруге шақырамыз.

Сайыскерлерімізді таныстырып өтейін.

I кезең. «Қас қағым сәт».

- Алдымен өз ұяшықтарыңызды тандап аласыздар, 7сұрақ беріледі, 1 минуттың ішінде нақты, әрі тез жауап берулеріңіз керек. Бұл кезеңде ең жоғарғы ұпай - 7 ұпай. Жауаптар санына қарай бағалаңыздар. Әр кезең бойынша ұпайы төмен 1 оқушы сайыстан шығып отырады, ең соңында ең жүйрік оқушы қалуы тиіс. Олай болса, сайысымызды бастаймыз.

№1 ұяшық сұрақтары:

- Көбейтіндінің мәнін табу үшін қолданылатын амал қалай аталады?
- Жұп сандар дегеніміз не?
- Егер тырна бір аяғымен тұрса, 3 кг болады, ал екі аяғымен тұрса, оның салмағы қанша?
- Кез келген санды 1-ге бөлгенде не шығады?
- 5 км-де неше метр бар?
- Асханаға 100 кг пияз және одан 3 есе артық картоп әкелінді. Асханаға неше кг картоп әкелінді?
- 27-нің үштен бір бөлігі қанша?

№2 ұяшық сұрақтары:

- Көбейту мен бөлу өзара қандай амалдар?
- Тақ сандар дегеніміз не?

• 1т мақта ауыр ма, 10 центнер темір ауыр ма?

• Жақшасыз өрнекте алдымен қандай амалдар орындалады?

- Екі нүктенің арасындағы түзу.
- 1 метр неше сантиметрге тең?
- Үстел беті төртбұрышты, оның бір бұрышын арамен кесіп алсақ, неше бұрыш қалады?

№3 ұяшық сұрағы:

- Бөлудің компоненттерін ата.
- Ұзындықтың өлшем бірлігі.
- Мектепке келе жатқан 5 балаға қарсы жолда тағы 4 бала жолықты. Мектепке неше бала барды?
- Тіктөртбұрыштың периметрін қалай табамыз?

• Бұрыш түрлерін ата.

• 2 тәулікте неше сағат бар?

• Төрт қойдың неше аяғы бар?

№4 ұяшық сұрақтары:

- Көбейтудің компоненттерін ата.
- Екі адам 4 сағат шахмат ойнады. Олардың әрқайсысы неше сағат ойнады?

• 7 тоннада қанша кг бар?

• Көбейтудің ауыстырымдылық қасиетін еске түсір.

• 18-дің жартысы нешеге тең?

• Шаршының ауданын қалай табамыз?

• Бөліндінің мәнін табу үшін қолданылатын амалды қалай атаймыз?

№5 ұяшық сұрақтары:

• Қалдық әрқашан бөлгіштен қандай болады?

• Бір нүктеден таралған екі сәуледен құралған фигура.

• Үш түйеқұс ұшып келе жатты. Аңшы олардың бірін атып алды. Олардың қаншасы қалды?

- 4 сағатта қанша минут бар?
- Тіктөртбұрыштың ауданын қалай табамыз?
- 19-дың ширегін тап.
- Барлық қабырғалары тең тік төртбұрыш қалай аталады?

№6 ұяшық сұрақтары:

- Санның бестен бір бөлігін табу үшін не істейміз?
- Санды нөлге бөлуге болады ма?
- Қолда 10 саусақ болса, 10 қолда неше саусақ болады?
- 14-тің жартысы неше?
- Бота бар ақшасының жартысын жұмсағанда, өзінде қалғаны 50 теңге, Ботада қанша ақша болған?
- Сағат тілі тәулігіне неше рет тік бұрыш жасайды?
- 1 центнерде неше кг бар?

II кезең «Қызықты жұмбақтар».

№1. Ортаға әкеп тосты Оспан
Отыз жеті қаламды.

Тиді әркімге қос-қостан,
Балалардың бәрі алды.
Өзгелерден бір қалам
Артық тиді Күләшқа.
Береді айтып кім маған,
Неше жан бар класта? (19)

№2. Ағам бізді жинады,
Сегіз қолғап сыйлады.
Бірін кидік оң қолға,
Бірін кидік сол қолға.
Қамқор болған ағамыз
Біздер қанша баламыз.
Бес қауыннан тасыды.
Қабы болмай ал Талап
Қос қауыннан тасыды,
Осы ретпен сабылып,
Екеуі әбден шаршады.
Тасып алған қауынның
Қанша болды бар саны? /70 қауын/

№4. Портфелімде әуелі

Он үш жаңғақ бар еді.
Науат пенен Маратқа,
Самат пенен Сағатқа,
Апасына Қанаттың
Екі-екіден тараттым.
Қанша жаңғақ қалғанын,
Айта қойшы, ал, жаным! /3 жаңғақ/
№5. Бір топ бала тоғаннан

Он бес балық ұстадық.
Бөліскенде оларды,
Тиді әркімге үш балық.
Сынайын ал бір сені,
Бала саны қанша еді? /5 бала/

III кезең «Кім жүйрік?».

- Алдарыңыздағы есепті 3 минутта шығарып, жұмбақты шешіңіздер. Бірінші болған оқушы алдындағы геометриялық фигураны көтереді. Жоғары ұпай -10 ұпай. Егер есепті 1-шығарса -10 ұпай, 2-шығарса - 9 ұпай, 3-шығарса — 8 ұпай алады.

IV кезең «Логика әлемінде».

№1. Теплоход айлақтан 8⁰⁰ сағатта шығып, 15⁰⁰-де келесі айлаққа жеткен. Егер жолда 2 рет тоқтап, ұзақтығы 35 минуттық екі үзіліс жасаса, ол жолға қанша уақыт жұмсаған?

(Ж: 5 сағат 50 минут жұмсаған)

№2. Сурет қандай геометриялық фигуралардан құралған? Қанша үшбұрыш, дөңгелек және шаршы салынған? (14 үшбұрыш, 8 дөңгелек, 1 шаршы)

Жеңімпаздарды анықтау.

Жазира СЕКСЕНБАЙ,

№123 Т. Жүргенов атындағы орта мектебінің бастауыш сынып мұғалімі.

Жалағаш ауданы,
Қызылорда облысы.

Мектеп түлектерімен кездесу кешіне арналған сценарий

Максаты: Мектеп бітірушілерді болашақ мамандық тандауға бейімдеу, кәсіби бағыт-бағдар беру.

1-жүргізуші:

Армысыздар, қадірменді қонақтар!
Салем сөздің сыр айнасын ашайық.
Қуанышты шаттықпенен жүздесіп,
Баршаңызға мол қуаныш сыйлайық.

Саламатсыздар ма, құрметті ұстаздар, студентер, оқушылар. Бүгінгі біздің мектебімізде ұйымдастырылған «Студенттік өмір — жарқын сәттер кезеңі» атты студенттермен кездесу кешімізге қош келдіңіздер! Алдымен шақырылған студенттерді ортаға шақырсақ. Қош келдіңіздер!

2-жүргізуші:

Қайда менің студенттік күндерім,
Жалындаған жастық шағым, күн керім.

Дауылдатып, думандатып жүретін,
Бақытты сәт, шалқып шығар күнде-рім.

Қайда сол бір асыл жанды достарым?

Аңкылдаған жарқылдаған от жалын.

Сұңқар жігіт, аққу қыздар қайдасың?

Еске аламыз жүрегімде от жанып,
- деп ақын ағамыз жырлап кеткен студенттік өмірдің қан майданында жүрген жастарымызбен оқушылар арасындағы кешті ашық деп жариялаймыз!

Ендеше кешіміздің алғашқы сөз кезегін мектебіміздің тәрбие ісі жөніндегі орынбасары Перизат Рамазанқызына береміз!

1-жүргізуші: Иә, уақыт деген зымыран! «Кеше ғана бала ең, келдің ғой талай жасқа», - деп ұлы Абай атамыз айтып кеткендей, алдарыңызда кеше ғана

мектеп партасында отырып сусындаған шәкірттеріңіз таудай болып, жайқалған жасыл баудай болып үлкен бір мамандық иесі боламыз деп отыр. Көк байрағын желбіретіп, Әнұранын асқақтатқан егемен еліміздің ертені мен келешегі. Қазіргі уақытта бір-бір мамандық иесі болайын деп отырған қонақтарымызға сұрақ:

- Қандай оқу орынында білім алдыңыздар?

- Осы мамандықты тандауда не себеп болды? Өзіңіздің арманыңыз ба, әлде ата-ананың қалауы ма? (Әркім өз ойын айтады)

- Студенттік кездерден қызықты естеліктер айтып өтсеңіздер?

- Болашақ жастарға қандай ақыл-кеңес берер едіңіздер?

- Атап айтсақ, болашақта бітіруші түлектерге қандай мамандықты тандауға кеңес берер едіңіздер! Қазіргі қоғамда қандай мамандық ең қажет деп санайсыздар?

2-жүргізуші: 1-курста аузын ашып, семинарда сабақтардан қашып, сессиядан жүгіріп, емтиханда жылап, каникулда қыдырып, апайларға өтірік күліп, университет, колледждің ауасын жұтып, шәкірт-ақыны тағатсыздана күтіп жүрген студенттерге жалынды сәлем!

Бұл жастар — ел бірлігін ойлайтын, өз Отанын қорғайтын, өркениетті өсіретін, аға - апаларымыздың ісін ары қарай жалғастыратын болашақ азаматтар. Ергенгі күннің құрығын қолға ұстап, жолға шыққан студент жастар, қадамдарыңа нұр жаусын. Бүгінгі кешті өткізудегі басты мақсат студенттік өмірдің қызықты сәттері туралы сұрақтарға жауап алу еді. Алдымен өздері-

ніз оқитын оқу орны туралы мәлімет беріп, өз мамандықтарыңыз туралы айта кетсеңіздер.

- Егер жасырын болмаса, ай сайын қанша шәкіртақы аласыздар?

- Сіздер оқитын оқу орнының ерекшеліктері туралы кеңінен баяндап берсеңіздер. Студенттік өмірде қиыншылық кездесе ме?

- Осындай қиыншылықтардан шығуда кейінгі іні-сіңлілеріңізге қандай ақыл-кеңес бере аласыздар?

- Мектеп қабырғасындағы мұғалімдер қойған талаптар орынды болды ма, орынсыз болды ма, қалай ойлайсыздар?

- Мектеп пен жоғары оқу орнының айырмашылығы қандай?

- Мектепті сағындындар ма? Сонын ішінде, атап айтқанда, нені әлде кімді сағындыңыздар?

- Өздеріңіз оқып жатқан оқу орнын қалай жарнамалаған болар едіңіздер?

- Мектеп ішінде қандай өзгерістер болды деп ойлайсыздар?

1-жүргізуші: Студенттерге оқушылардың қоятын сұрақтары болса рұқсат.

- Куратор мен сынып жетекшінің айырмашылығы бар ма?

- Адам өзін белгілі бір мамандыққа қашан, қалай дайындауы керек деп ойлайсыз?

- Адам болашақ өз мамандығын тандаған кезде нені басшылыққа алу қажет?

- Бұл мамандықты тандауыңызға не себеп болды?

- Жақсы маман болу үшін адам нені біліп, нені үйренуі қажет?

- Осы мамандығыңызға жүрек қалауыңызбен бардыңыз ба?

- Әттеген-ай деген шақтарыңыз болды ма?

- Мектепте жүрген кездеріңіз ұнай ма? Әлде студенттік кезең ұнай ма?

2-жүргізуші: Студенттердің оқушы-

ларға айтар тілектері бар ма екен? Тыңдайық.

1-жүргізуші: Шынымен де студенттік өмір қызықты да көңілді өтетіні анық! Қиын да сәттері болады. Алайда, осының бәріне тойтарыс беретін жас студенттер аз емес. Студенттің басты мақсаты — білім алу, болашақ маман иесі болу! Әрине, әр студент өз мамандығына мұқият, тыңғылықты болуы қажет!

2-жүргізуші:

Рахмет! Бұл кешке келгеніңе достар, Қатарыңның алды бол кешті бастар. Биіктерден әрдайым көріне бер. Иесі болашақтың — сендер, жастар! Ащыны да, тәттіні де көріп тұрар, Сонда да жанарыңда бақыт тұрар. Бірде аш, бірде тоқ боп жүретұғын, Сіз сияқты «студенттер» бақыттылар!

1-жүргізуші:

Самғандар бейбіт елдің аспанында, Зулайды жастық дәурен қас-қағымда.

Мектебінің ұстаздары алтын қазық, Тілейді сәтті қадам жастарыңа.

2-жүргізуші:

Өмірлерің студенттік мәнді болсын, Қызыққа, әнге толсын, сәнді болсын.

Қайда барсаң, жолдарың ашық болып,

Біліміңе бар әлем тәнті болсын! - дей келе, бүгінгі студенттермен кездесу кешіміз осымен аяқталды. Уақыттарыңызды бөліп келгендеріңізге көп рахмет. Кешіміз әрі карай кофе-брейкке жалғасады. Қош сау болыңыздар!

**Дамира Жетесовна
ДАНАБЕКОВА,**

**Жаңақоныс жалпы орта білім беретін
мектебінің аға тәлімгері.**

**Шалқар ауданы,
Ақтөбе облысы.**

«Математикалық сандық» ойыны

Сабақтың мақсаты:

1) Оқушылардың есте сақтау қабілетін шыңдау, оқушылардың білімге қызығушылығын арттыру;

2) Оқушыларды жарыстыру арқылы логикалық ойлау қабілетін, ой-өрісін дамыту;

3) Оқушыларды шапшандыққа, ізденімпаздыққа, ұйымшылдыққа тәрбиелеу.

Түрі: топтық сайыс сағаты.

Типі: ойын түрінде.

Жоспары:

1. Топтың өзін таныстыруы, амандасу рәсімі;

2. Бәйге (логикалық есептер);

3. Ғажайып алаңы (есептер шығару);

4. Кім жылдам;

5. Минитест (шағын тест);

6. Топ басшыларына сайыс;

7. Қорытынды.

Көрнекілік: 1. Сапалы білім, саналы тәртіп; 2. Күшіңе сенбе, біліміңе сен; 3. Білімді мыңды жығар;

2. Ақыл-ойды тәртіпке келтіретін математика. (М.В. Ломоносов)

Барысы: Жүргізуші (мұғалім): Қай-ырлы күн қадірменді ұстаздар және оқушылар!

«Математикалық сандық» ойынына қош келдіңіздер. Бүгінгі ойын топтық сайыс түрінде өтеді.

Математика сырлары,

Қызықтырды біздерді.

Ойынға бірге қатысуға,

Шақырамыз сіздерді

Ортаға «Шаршы» және «Шеңбер» топтарын шақырамыз.

Шеберлікті, білімді,

Сараптап сіздер көріңіздер.

Әділ қазы алқасы,

Әділ баға беріңіздер! - дей отырып, сайыскерлеріміздің біліміне баға беретін әділ қазылар алқасын ортаға шақырамыз.

Бүгінгі сайыстың жоспары:

1. Топтың өзін таныстыруы, амандасу рәсімі;

2. Бәйге (логикалық есептер);

3. Ғажайып алаңы (есептер шығару);

4. Кім жылдам;

5. Минитест (шағын тест);

6. Топ басшыларына сайыс;

7. Қорытынды.

Көңілді тапқырлар, білгіштер,

Бар өнерін алдарына салады.

Кім білімді көп оқыған болса егер,

Бүгінгі күн жеңімпазы болады.

I тур (кезең). Таныстыру. (Әр топ өздерін таныстырады)

I топ «ШАРШЫ». Жас ұрпақпыз талапты, жақсы оқимыз сабақты.

I топ «ШЕҢБЕР». Алға қарай самғаймыз, төмен баға алмаймыз.

II тур (кезең) «Бәйге». (Әр топ 1 минут ішінде 10 сұраққа жауап беру керек. Егер жауабын білмесеңіздер «келесі» деп жауап бересіздер)

I топқа:

1. 1 ғасырда қанша жыл бар?
(100 жыл)
2. 10 дм қанша сантиметрге тең?
(100 см)
3. Тік бұрыштан үлкен бұрыш (доғал)
4. Алманың жартысы неге ұқсайды?
(Өзінің жартысына)
5. Қосу амалының нәтижесі (қосындының мәні)
6. Барлық қабырғасы тең тіктөртбұрыш (шаршы)
7. 84 пен 34-тің айырмасы (50)
8. Екі жағы шектеулі түзу (кесінді)
9. 49 санында неше ондық, неше бірлік бар? (4 ондық, 9 бірлік)
10. Ең кіші екі таңбалы сан (10)

II топқа:

1. 1 мүшелде неше жыл бар?
(12 жыл)
2. 1 сағат қанша минутқа тең?
(60 минут)
3. Сенің көршің саған кім болады?
(Көрші)
4. Азайту амалының нәтижесі (айырманың мәні)
5. Тік бұрыштан кіші бұрыш (сүйір)
6. 42 мен 13-тің қосындысы (55)
7. 10 дециметр неше сантиметрге тең? (100 см)
8. Сыйымдылық өлшем бірлігі (литр)
9. Ең үлкен екі таңбалы сан (99)
10. 1 тәулік неше сағатқа тең?
(24 сағат)

III тур (кезең) «Ғажайып алаңы».

(Әр топ кезек-кезекпен тор көз тандап есептерді орындап отырады)

5---- 5 ----5

10----10----10

15----15----15

Сол жақтағы 5.

Қосудың компоненттерін ата. (Қосылғыш, қосылғыш, қосындының мәні)

Ортадағы 5.

Төрт бұрыштың тік бұрышы нешеу? (2)

Сүйір бұрышы нешеу? (1)

Доғал бұрышы нешеу? (1)

Оң жақтағы 5.

Азайтудың компоненттерін ата. (Азайғыш, азайтқыш, айырманың мәні)

Сол жақтағы 10.

1 кг тас ауыр ма?, 1 кг мақта ауыр ма? (Тең)

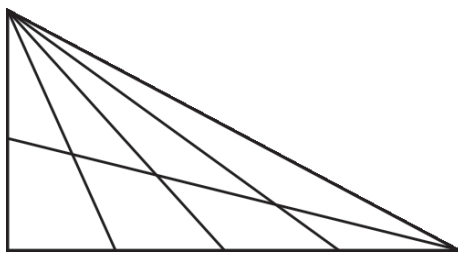
Жауабы: Атақты жиһангез Марко Поло (1254-1323)

Ортадағы 10.

Үстелдің төрт бұрышы бар. Бір бұрышын кесіп тастағанда, оның неше бұрышы болады? (5)

Оң жақтағы 10.

Суретте барлығы неше ұшбұрыш бар? (12)

Сол жақтағы 15.

Үйде отырған екеудің біреуі екіншісінен мүшел жас үлкен. Олардың біреуі 27 жаста болса,

екіншісі қанша жаста? ($27+13=40$)

Ортадағы 15.

Жұмбақты шеш.

Жоқ өзінде бас та, қас та, мойын да,

Ұзындығы жазулы тұр бойында.

(Сызғыш)

Оң жақтағы 15.

Жұмбақты шеш.

Төрт қаз ұшып барады,

Биіктен төмен қарады.

Аяқ нешеу, бас нешеу? (4 бас, 8 аяқ)

IV тур (кезең) «Кім жылдам?» (2 тапсырма беріледі)

1. Артық бір әріпті сызып, сан атауын айтып бер.

КОЫЗТГ (ТОҒЫЗ)

ЫҚЕҚРЫ (ҚЫРЫҚ)

НСКСЕМЕ (СЕКСЕН)

2. Артық сөзді тап.

ШБҢЕРЕ (ШЕҢБЕР)

ДВКАТРА КВАДРАТ)

ТҰЛРМА (АЛМҰРТ)

ШҮБРШҰҰЫ (ҮШБҰРЫШ)

V тур (кезең) «Минитест (шағын-тест)».

1. 40 пен 20-ның қосындысынан 10-ды азайт.

А) 70; Ә) 50; Б) 10.

2. $35 - X = 10$

А) 25; Ә) 45; Б) 20.

3. 1 сағ. 40 мин. = ? минут

А) 64; Ә) 90; Б) 100.

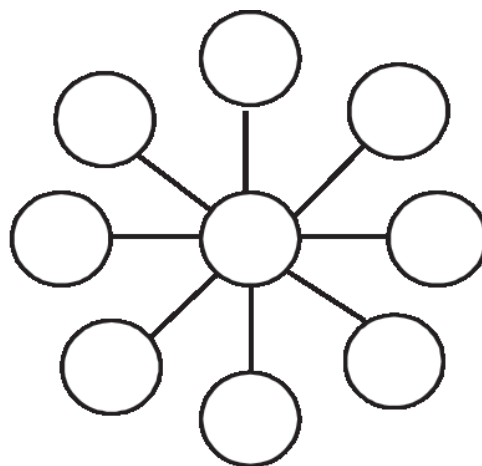
4. Амалды орында. $(40 + 15) - 30 = ?$

А) 25; Ә) 20; Б) 30.

5. Салыстыр. 1 дм. 5 см. * 15 см.

А) >; Ә) <; Б) =

VI тур (кезең) «Топ басшылар сайысы».

1-ден 9-ға дейінгі сандарды мына дөңгелектерге қою керек. Сызық бойындағы тұрған үш санның қосындысы 15-ке тең болу керек.

VI. Қорытынды.

Қорытынды шығару үшін сөз кезегін әділ қазыларға береміз. Жеңімпаздар марапатталады.

Гульсан АВДУ,
Березняк орта
мектебінің бастауыш
сынып мұғалімі.
Бұқар жырау ауданы,
Қарағанды облысы.

Зергерлік – ұлттық өнер

Мақсаты:

- оқушыларды ұлттық педагогика негізінде тәрбиелеу;
- халық өнерін кастерлеуге үйрету;
- ұлттық өнер ерекшеліктерін танып білу арқылы эстетикалық тәрбие беру;
- еңбекке, халықтық іскерлікке тәрбиелеу.

Көрнекілігі: «Шаңырақ», зергерлік өнер бұйымдары, оюлар (оқушылар еңбегі), карта, интерактивті тақта, слайд.

Тәрбие сағатының түрі: әңгіме-танысу.

Тәрбие сағатының барысы:**I. Ұйымдастыру бөлімі.****II. Кіріспе сөз.**

Зергерлік өнер — ерте заманнан келе жатқан, әрі халыққа көп тараған сәндік және қосалқы өнердің бір түрі. Зергерлік — шын мәнінде халқымыздың ғасырлар талғамынан өткен асыл қазынасы. Зергер «күмістен түйін түйіп», «алтынмен аптап, күміспен күптеп» құнды мұра қалдырады. Зергерлік деп бағалы металдармен, асыл тастардан сәндік бұйымдар жасайтын өнер түрін айтады. Зергерлік заттарды бейнелеп құю, бедерлеу, қалыпқа салып қысу, бір затқа бір затты оюластыру, кіріктіру, қақтау, күмістеу, термелеу, өру, бұрау, тоқымалау, әбзелдеу, т.б. әдістер арқылы жасалады. Зергерлік өнерді халық өнері деудің мәнісіне келсек, жасалынған сәнді бұйымды

баяғыда бір ұста жасап, безендірілген, өз заманында оның аты-жөнін халық білген, бірақ көп ғасырдан кейін оның аты ұмытылып, жасаған бұйымы халықтікі болып кеткен. Шеберлер тас, сүйек, металл, бояу, былғары сияқты материалдар пайдаланған. Қолөнерімен айналысқан ұсталар, көшпелі елмен бірге көшіп-қонып жүріп өз өнерлерін дамытқан.

1-оқушы: Зергер — он саусағынан өнер тамған шебер, алуан түрлі сәндік бұйымдар мен әшекейлі заттарды жасаушы. Зергер қазақ тіліне арабтардан ауысқан, ол тас қырлаушы, оның түр-түсін ажырата білуші деген мағынаны береді. Бұл сөздің синонимі ретінде қазақ тілінде кейде «сәррэф» (тас танушы) деген сөз де қолданылады.

Тарихшы ұстаз: Оңтүстік Қазақстан, Сыр бойы, Жетісу аймағы, т.б. жерлердегі обалар мен қорымдардан табылған көне заман бұйымдар зергерлік өнерінің қазақ жеріндегі өркендеген сатысын көрсетеді. (Қ. Байырғы сақ, ғұн, үйсін өнері, Байырғы түрік өнері). Қазақтың Зергерлік өнер заттарында жан-жануарларға байланысты мифтік ұғымдағы өрнек түрлері (қошқар мүйіз, түйе табан, таңдай), көкөніс өрнектер (жапырақша, гүл, сабақша) ұласымды өрнектер (ырғақ, сағатбау, айқас түр, т.б.) геометриялық өрнектер кезігеді.

(Оқушылар өздері салған ою-

өрнектерін көрсетіп, таныстырады).

- Қазақтың алғашқы ою-өрнек үлгілері Андронов мәдениеті мен байырғы сақ, ғұн, үйсін өнері мұраларына саяды. 5-7 ғасырда зергерлік өнері мен кілем тоқу, 7-17 ғасырда сән және қосалқы өнері дамуына байланысты, ою-өрнек өнері қазақ топырағында гүлдене түсті.

Аңыз болған жоғалмай сан ғасырға,
Салт-дәстүрі халқымның жалғасуда.
Ою-өрнек оюы сәндікпенен,
Көз тартып ұрпақтарға алмасуда.

- Қазақтың қыз-келіншектерін ажарландыра түсу үшін оларға арнап түрлі әшекейлі бұйымдар жасаған. Олардың ішіндегі ең көрнекті де қымбаттысы сәукеле. Сымбатты сәукеленің бағасы XX ғасырдың бас кезінде 1-2 мың сом күміс ақша немесе 100 жылқының құнымен бағаланған. (Сәукеле үлгілері. Ө. Жәнібеков. Алматы «Өнер», 96.)

- «Сәукелесі сән беріп, сырғалары әр беріп» - деп халық айтқандай, қазір «Сәукеле» әнін тыңдап, биді тамашалаңыздар.

Тақтада зергерлік бұйымдардың аттары жазылып тұр: сәукеле, сырға, білезік, жүзік, сақина, шолпы, алқа, қаптырма, түйме, шаш қалта, бойтұмар, түйреуіш. Зергерлік бұйымдардың қыз-келіншектерге арналған түрлері өте көп.

2-оқушы: Зергерлік бұйымның ішіндегі ең құндысы — білезік. Ал мына анаграммадан басқа да түрлерін табасындар.

1. Өңірге, көйлекке тағатын нәрсе.
2. Саусаққа тағатын бұйым.

3. Құлаққа тағатын бұйым.

4. Мойынға тағатын бұйым.

б	а	с	т	ы	р	м	А
		с	а	қ	и	н	
			с	ы	р	ғ	
				а	л	қ	

Сонымен білезік дегеніміз — білекке салынатын әшекейлі зергерлік бұйым. Білезік бірнеше түрге бөлінеді: жұмыр білезік, қос білезік, көзді білезік, құйма білезік, қалы білезік. Әрбір білезіктің өзіне лайық белгілік мәні бар. Үш жүзікті, бір тоспалы ұзақ шынжырмен бекітілген жалпақ білезіктің түрін бес білезік дейміз. (Буклеттен көрсету)

3-оқушы: Сырға құлаққа тағылатын әшекей бұйым екендігі бәрімізге белгілі. Сырғалар тарихи-этнографиялық жағынан алғанда түркі халықтарында екі түрлі болған. Құлақ сырғасы және мұрын сырғасы. Қазақ тілінде мұрын сырғасын зере, зейір, әребек деп атаса, өзбек тілінде араван, түркімен тілінде ысырға деп атаған. Сырғаны көбінесе бойжеткен қыздар құлаққа тағады. Сондықтан сырғалар әсем де жеңіл жасалады. Сырғаның ай, айшықты, тұмар, салпыншақты, тас, алтын, күмісті, қоңыраулы, күмбезді түрлері болған.

4-оқушы: Әйелдерге, қыздарға арнап сақиналар да соғылады. Күміс сақиналар көбінесе шапқымен шекіліп, бізбен ғана безеледі. Шебер ұсталар сақина мен жүзікке есімдерді де өрнектеген. Аса қадірлі жүзікке

Мұхаммед пайғамбардың атын жазған.

5-оқушы: Қазақтың бойжеткендері шолпы таққан. Шолпыны ызған не кестелі бауға тағып, шашпен бірге өріп қойған.

6-оқушы: Көп қолданылған әсем бұйымның бірі — шаш қалта. Оны тана моншақпен безендіріп, өрген, шашты соған салып қояды.

7-оқушы: Ең әсем бұйымдардың бірі — алқа. Ол бір-бірімен шығыршық арқылы жалғасады және бірнеше төртбұрыш, үшбұрыш, дөңгелек әшекейлерден құрастырылады. Алқа мойынға тағылып, омырауда көрініп тұратын болғандықтан асыл тастармен, өнді әйнектермен безендіріледі.

8-оқушы: Мойынға тағатын әшекей заттың бірі бойтұмар. Тұмар іші қуыс, әдемі былғарыдан тігіліп, ою-өрнектеліп, күміс шынжырмен

мойынға асып алады. Адамды пәле-жаладан, тіл-көзден сақтау үшін оның қуысына қасиетті дұғаны қағазға жазып тығып қояды.

9-оқушы: Көп тұтынатын заттың бірі — түйме (қаптырма). Шебер зергерлер түймені алтын, күміс, мыс, т.б. металды қолданып, әшекейлеп, оюлап жасайды. Дөңгелек, үш бұрыш, төрт бұрыш түймелер істелген. Түйменің сабағы, сағағы жоғын тана деп атаған.

10-оқушы: Ең әдемі әшекей зат — түйреуіш. Әсіресе, кербез әйелдер алтындаған, күмістеген, түрлі-түсті тас орнатқан түйреуіштердің алуан түрін тұтынған.

11-оқушы: Әсем бұйымның бірі — жүзік. Оның үстіңгі бетіне әр түрлі тастардан не өнді әйнектерден ою-өрнек жүргізіледі. Жүзікке көбінесе күмістен көз, балдақ, құс тұмсық

орнатылады. Соған орай көзді, балдақты, құс тұмсық жүзік деп аталады. Сондай - ақ мөр жүзіктер де болады.

Міне, оқушылар, сіздер әсем бұйымдармен таныстыңыздар. Мына көрмеде тұрған әшекей бұйымдар өзіміздің мұражайдан алынды (ілгек, түйме, сырға, сақина, жүзік). Енді сіздер көрініс тамашалаңыздар.

Көрініс: «Бай мен зергер»

- Оқушылар, әдебиет сабағынан білесіздер, мақал-мәтел — көлемі шағын, мазмұны бай, тілі көркем жанрға жатады. Мақал-мәтелдер — тәрбие мектебі. Өнер, шеберлік туралы мақал-мәтелдерді оқушылар өздері дайындап келген.

12-оқушы: Ақыл көкке жеткізер,
Өнер көпке жеткізер.

13-оқушы: Өнерлінің қолы алтын,
Өлеңшінің сөзі алтын.

14-оқушы: Білімді өлсе, қағазда аты қалар,

Ұста өлсе, істеген заты қалар.

Ал, енді, оқушылар, мен сіздерге салт-дәстүр, әдет ғұрыптар туралы викториналық сұрақтар қоям.

I қатар: 1. Қазақтың ұлттық ойынын атаңдар. (Аударыспақ, қыз қуу, көкпар, алтыбақан, арқан тарту)

2. Ұннан жасалынған тағамдарды атаңдар. (Таба нан, шелпек, бауырсақ, құймақ)

3. Қымыз қай малдың сүтінен дайындалады? (Жылқы)

II қатар: 1. Қазақ халқының ұлттық киім — бұйымдарын атаңдар. (Шапан, бөрік, сәукеле, тақия, мәсі, етік)

2. Ұлттық салт-дәстүрлерді атаңдар.

(Шілдехана, ат қою, бесікке салу, тұсау кесу)

3. Түйенің сүтінен дайындалған сусынның аты қалай? (Шұбат)

III қатар: 1. Қазақ халқының ұлттық заттарын атаңдар. (Ожау, астау, күбі, елеуіш, тостаған)

2. Қазақ халқының төсеніштерін ата. (Алаша, сырмақ, текемет)

3. Сүттен қандай тағамдар жасалынады? (Қаймақ, май, айран, құрт, ірімшік)

- Қорытып айтқанда, қазақ шеберлері жасаған зергерлік бұйымдар біздің ата-бабаларымыздың он саусағынан өнері тамған, өздері сері, жандары сұлу болғанын паш етіп, ерекше дәлелдей түседі. Осы көненің көзіндей асыл мұраларымыз тек мұражай мүлкі болып қана қоймай, қайтадан жаңғырып, жасарып, абзал аналарымыздың, әсемдікке құштар қыз-келіншектеріміздің көркіне көрік қосып жүре берсе екен.

- Сыңғыр, сыңғыр, сыңғыр,

Жүректі жандырды құрғыр, - деп ақын ағамыз Мағжан жырлағандай, көздің ғана жауын алмай, жүректі де толқытқан әсемдік бұйымдары қай заманда болмасын халқымыздың баға жетпес мұраларының қатарын құрайтыны хақ.

Лайля Калимолдақызы
ЗИНУЛЛИНА,

Мәжит Жүнісов атындағы ЖОББ
мектебінің орыс тілі мен әдебиеті
пәні мұғалімі.

Жаңақазан ауылы,
Жаңақала ауданы,
Батыс Қазақстан облысы.

Қазақ жыршының Қадыры

Мақсаты: Қадыр Мырза Әлидің өмірі мен шығармашылығын тереңірек таныту; қазақ әдебиетіне деген қызығушылығын арттыру; ақын өлеңдеріндегі ұлттық құндылықтарды, адамгершілік пен патриоттық сезімді ұғындыру.

Көрнекілігі: «Жыр жампозы — Қадыр» кітап көрмесі, экран.

Кітапханашы: Құрметті оқырмандар, әдебиет сүйер қауым! Бүгін қазақтың ұлы ақыны, ҚР Мемлекеттік сыйлығының иегері Қадыр Мырза Әлидің туғанына 90 жыл толып отыр. Ол өз шығармашылығымен халықтың жүрегінен ерекше орын алып, поэзияны жаңа биікке көтерген ақын. Қадыр Мырза Әли — қазақ руханиятына өлшеусіз үлес қосқан ұлы қаламгер, ойшыл, дарынды ақын әрі жазушы. Оның шығармалары терең оймен, тапқырлықпен, ұлттық рухпен өрілген. Қадыр ақынның өмірі мен шығармашылығына арналған «Қазақ жырының Қадыры» атты интеллектуалды ойынға жиналып отырмыз. Бүгінгі ойында сіздер ақынның өмірі мен шығармашылығын еске ала отырып, білімдеріңізді сынайсыздар.

«Кім жылдам?» бірінші кезеңімізді бастаймыз. Бұл кезеңде әр топқа жылдам қойылатын 10 сұрақ беріледі. Топ мүшелері жылдам жауап беруі керек. Әр дұрыс жауап — 10 ұпай.

Сұрақтар:

1. Қадыр Мырза Әли қай жылы туған? (1935 жыл)

2. Ақынның туған жері? (Батыс Қазақстан облысы, Жымпиты ауылы)

3. Қадыр Мырза Әли қай жылы дүниеден өтті? (2011 жыл)

4. Ақын қай университетті бітірді? (қазақ мемлекеттік университеті, филология факультеті)

5. Қадыр Мырза Әли қандай мемлекеттік марапаттар мен атақтарға ие болған? (Қазақстанның Халық жазушысы, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты)

6. Ақынның балаларға арналған өлеңдер жинағы? («Күміс қоңырау», «Ақ отау»)

7. Қадыр Мырза Әли қай баспада қызмет етті? («Жазушы» баспасы)

8. «Өзім туралы» өлеңінде ақын өзін қандай адам деп сипаттайды? (Адал, турашыл, әділ)

9. Қадыр ақынның қанша кітабы жарық көрген? (70-тен аса)

10. Қадыр Мырза Әли қандай жанрларда қалам тербеді? (Поэзия, проза, аударма, әдеби сын)

Кітапханашы: Осымен бірінші кезең аяқталды. Келесі кезең «Сиқырлы ұяшықтар» деп аталады. Бұл кезеңде топтар кезекпен 1-ден 10-ға дейінгі нөмірленген ұяшықтарды таңдайды. Әр ұяшықтың артында Қадыр Мырза Әлидің өмірі мен шығармашылығына қатысты сұрақ жасырылған. Дұрыс жауап берген топ 20 ұпай алады.

Сұрақтар:

1. Қадыр Мырза Әлидің «Туған тіл»

өлеңінің негізгі идеясы қандай? (Ана тілінің қадір-қасиетін дәріптеу)

2. Ақын қай жылдары «Балдырған» журналында қызмет етті? (1958-1962 жылдары)

3. Қадыр Мырза Әлидің поэзиясында ең көп жырланған тақырыптар қандай? (Отан, туған жер, тіл, өнер, адамгершілік)

4. Ақынның шығармашылық жолында жақсы дос болған ақын кім? (Тұманбай Молдағалиев)

5. Қадыр ақынның қазақтың музыкалық мұрасына арналған өлеңін атаңыз? (Домбыра)

6. Ақынның «Мәңгі майдан» атты шығармасы кімдерге арналған? (Ақын-жазушылар мен қаламгерлерге)

7. Қадыр ақынның қандай шығармасы ән ретінде танымал? («Өзім туралы»)

8. Қадыр Мырза Әлидің «Қызыл кітап» атты жинағы қандай тақырыпқа арналған? (Табиғатты қорғау, экология)

9. «Балдәурен, шіркін, балалық» өлеңінде ақын не туралы толғанады? (Балалық шақ туралы сағыныш)

10. Ақын «Ақ отау» жинағын кімдерге арнап жазды? (Балаларға арналған өлеңдер жинағы)

Кітапханашы: Үшінші кезең «Өлеңді аяқта» деп аталады. Әр дұрыс жауапқа 30 ұпай беріледі. Бұл кезеңде топтарға Қадыр Мырза Әлидің өлең жолдары беріледі, оларды әрі қарай жалғастыруы керек.

Сұрақтар:

1. Өзге тілдің бәрін біл... (Өз тілінді құрметте!)

2. Екі ішектің бірін қатты, бірін сәлпәл кем бұра. Нағыз қазақ — қазақ емес...

(Нағыз қазақ — Домбыра!)

3. Ана тілің — арың бұл... (Ұятың боп тұр бетте).

4. Жаралдым топырағыңнан, Қазақстан... (Кең байтақ, қасиетті даламсың сен...)

5. Болсам егер жаралған тас болаттан... (Жай түскендей жүректі жасқа батқан...)

6. Жаңбыр жауса, жер ырыс... (Қазақ тілі — ел ырыс...)

7. Туған жер — алтын бесігім... (Құшағында тербет мені...)

8. Ананды қадірлемесең... (Адамдық қасиетің жоқ...)

9. Ер жігіт елдің қорғаны... (Еңбегімен өрлейді...)

10. Бақыт деген — сенің бала күңдерің... (Бала шақтың кетпес бейнесі...)

Кітапханашы: Құрметті қатысушылар! Бүгін біз қазақ әдебиетінің жарық жұлдызы Қадыр Мырза Әлидің шығармашылығына бір қадам жақындай түстік. Ақынның әрбір өлеңі — халықтың рухани байлығы. Қазір әділ қазылар алқасы ойынның жеңімпазын анықтайды.

Кітапханашы: Баршаңызға алғысымызды білдіреміз! Әдебиетке деген сүйіспеншілігіміз арта берсін!

Анар КШИМОВА,
Орал қалалық кітапханалар
жүйесінің кітапханашысы.
Батыс Қазақстан облысы.

Ел ертеңі өркендеуге бағдар

ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстан халқына арнаған жолдауында 2025 жылды «Жұмысшы мамандықтары жылы» деп жариялады. «Осы уақыт ішінде техникалық және кәсіби білім беру жүйесін реформалау қажет. Әрі біз жұмысшы мамандықтарын дәріптеу арқылы қоғамда еңбекқор және нағыз маман болу идеясын насихаттаймыз», - деді президент.

М. Ломоносов атындағы қалалық орталық кітапханада «Ел ертеңі өркендеуге бағдар» атты Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына арна-

ған жолдауын талқыланды.

Жұмысшы мамандығы жылы ерекше дәріптеу, соның ішінде еңбек адамының мәртебесін көтеру. Оның ең басты мақсаты — осы мамандыққа, яғни жұмысшы мамандықтарына деген жастардың қызығушылығын туғызу. Жұмысшы — мерейлі мамандық, жақсы маман адал азамат. Кітапхана оқырмандарының дені мектеп оқушылары кім болам қандай оқуға түсемін деген сұрақтар мазалайтыны белгілі. Осы орайда өздеріне керекті дұрыс ақпаратты алу үшін нағыз еңбек адамдарымен кездесіп, көкейлеріндегі сұрақтарына жауап алды.

Біз жұмысшы мамандықтарын дәріптеу арқылы қоғамда еңбекқор және нағыз маман болу идеясын насихаттадық. Бұл «Адал азамат — Адал еңбек — Адал табыс» қағидатына толық сай келеді. Қоғамда еңбекқорлық, кәсібилік сияқты қасиеттер өте жоғары бағалануға тиіс. Өз кәсібін жетік меңгерген ТОО «Энергиясистема» жетекші инженер А. Семетеевич, Акционерлік қоғам Aqtobe su-energy group-тың электромонтері Б. Балайұлы, Акционерлік қоғам Aqtobe su-energy group-тың слесарь-ремонтнигі Н. Есенович.

«Қарғалы қалалық ауруханасы» медбикесі М. Аянқызы, Ақтөбе өңіріне белгілі «Ваниль» тәттілер әлемінің маманы М. Мейрамгул, АЗФ зауытының кран жүргізушісі А. Болатбекқызы.

Шара қонақтары: Қалалық мәслихатының депутаты Кеңес өндірістік цех басшысы Молдагазин Азамат; Ақтөбе қалалық мәслихатының депутаты, Жастар саясаты департаментінің директоры Нарқозы Есенкелдіұлы; Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің математика кафедрасының қауымдастырылған профессоры, физика-математика ғылымдарының кандидаты Асқарбек Ермекұлы; Ақтөбе қалалық жастар ресурсының орынбасары Заманай Қайнарұлы.

2025 жыл «Жұмысшы мамандықтар жылы» деп жариялануы — ел дамуының стратегиялық бағыттарын айқындайтын маңызды қадам. Бұл шешім жұмысшы мамандықтардың беделін

арттыру, қоғамда олардың маңызын түсіндіру және осы саланы қолдау мақсатында қолға алынып отыр. Жұмысшы мамандықтар — экономиканың негізін құрайтын, елдің өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын қамтамасыз ететін кәсіптер. Осы мамандықтар арқылы жаңа нысандар бой көтеріп, энергетика, өнеркәсіп және ауыл шаруашылығы салалары қарқынды дамып келеді. Сонымен қатар, еліміздің экономикасын нығайтуға, жастардың болашаққа сенімін арттыруға және жұмысшы мамандықтардың беделін көтеруге бағытталған маңызды қадам болып табылады. Бұл тек экономиканың емес, бүкіл қоғамның дамуына зор серпін беретіні сөзсіз. Әрбір азамат бұл бастаманы қолдап, оның жүзеге асуына өз үлесін қосуы тиіс. Жұмысшы мамандықтарды дәріптеу — елдің тұрақты болашағының кепілі.

Жалпы жұмысшы мамандықтары бойынша мамандар даярлаудағы жаңа тәсілдер жайында, біздің өңірде еңбек нарығында тағы қандай жұмысшы мамандықтарға сұраныс жоғары екендігі туралы, оқушыларды жұмысшы мамандықтарына бейімдеу мақсатында мектептерде кәсіби бағдар беру жұмыстары қалай жүргізіліп жатқаны жөнінде Ақтөбе политехникалық колледжінің директордың оқу-өндірістік жұмысы жөніндегі орынбасары А. Амантайұлы, Ақтөбе құрылыс-техникалық колледж ұстаздары

Е. Мухиадинович, А. Асқарұлы, А. Айсагинович, Ж. Бердібекқызы, Ақтөбе гуманитарлық-техникалық колледж ұстаздары Г. Туленова, Б. Акжигитовна өз ойларын ортаға салып, білім беру сапасын арттыру, халықаралық стандарттарға сай мамандар даярлау педагогтер мен студенттердің кәсіби біліктілігін да-

мыту жұмыстары жалғаса беретіндігі айтылды.

Біз жұмысшы мамандықтарын дәріптеу арқылы қоғамда еңбекқор және нағыз маман болу идеясын насихаттадық. Бұл «Адал азамат — Адал еңбек — Адал табыс» қағидатына толық сай келеді. Қоғамда еңбекқорлық, кәсібилік сияқты қасиеттер өте жоғары бағалануға тиіс. Өз кәсібін жетік меңгерген мамандардан кітапхана оқырмандар көкейлеріндегі сұрақтарына жауап алды. Мемлекет басшысы айтқандай, әрбір қазақ жастары сапалы білім алып, алған білімін ел ертеңі үшін жұмсайтын болса еліміз өркендеп дамиды.

**Айымгүл Ұзақбайқызы
СКАҚОВА,**

**М. Ломоносов атындағы қалалық
орталық кітапхана редакторы.
Ақтөбе қаласы.**

Мектептегі мерекелер: тәрбие жұмыстарының сценарийлері журналы

Құрметті оқырман қауым!

Қолдарыңызға тиіп отырған журнал мектеп, мектепке дейінгі, арнайы, жоғары оқу орындары мұғалімдері мен оқытушыларына, жалпы оқырмандарға арналған. Журналға «Казпочта», «Ернұр пресс», «Евразия Пресс», «Экспресс почта» арқылы жазылған тиімді. Жазылу ай сайын жүргізіледі.

Мекен-жайымыз: 050036, Алматы қаласы, Мамыр-2, 13-7.

Индекс 75489

**Қиып
алыңыз да,
жазылыңыз!**

Басылым индексі
АБОНЕМЕНТ

«Мектептегі мерекелер тәрбие жұмыстарының сценарийлері»

75489

Комплекті саны

2025 жылға, айлары

кайда															

(почта индексі)

(мекен-жайы)

кімге

(аты, жөні)

Тасымалдау карточкасы

75489

Басылым индексі

ПВ орны

Бағасы	Жазылу мекен-жайын өзгерту	...тенге	...тиын	комплекті саны
		...тенге	...тиын	

2025 жылға, айлары

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
кайда											

кайда

(почта индексі)

(мекен-жайы)

кімге

(аты, жөні)

Раяна Мерейқызы Райымбек

Раяна Мерейқызы Райымбек отбасымен

